

ERANSKINEN AURKIBIDEA

ERANSKINEN AURKIBIDEA	737
GERLARI BURUZKOAK	739
Gerlaren kronologia.....	739
<i>Eskualduna</i> -ko idazleen erregimentuak.....	759
<i>Eskualduna</i> -ko idazleen matrikula erregistroak	766
Euskaldunen monumentua.....	771
ZENTSURARI BURUZKOAK	773
Zentsuratutako zati bat	773
Baionako zentsura batzordeko kideen zerrenda.....	774
<i>Eskualduna</i> -z arduratzen diren zentsuratzailleak.....	775
Zentsuratu gabeko artikulua bati buruzko istilua.....	776
ESKUALDUNA-RI BURUZKOAK	779
Eskualduna-ren azala.....	779
Ipar Euskal Herriko egunkarien fitxa.....	780

GERLARI BURUZKOAK

Gerlaren kronologia

1914

- **Ekainaren 28a** : Austriako artxiduke Franz Ferdinand erail zuten Sarajevon. Austria-Hungariako tronuaren oinordekoa Sarajevo Bosnia-Herzegovinako hiriburura joan zen, Serbiaren besta nazionalaren egunean. Serbiak eremu hura 1908an galdu zuen, eta Austriak hartu zuen. Ikasle serbiar batek Franz Ferdinand eta haren emazte Sophie Chotek txekiarra tiroz hil zituen. Hura izan zen Lehen Gerla Mundiala piztu zuen pindarra.
- **Uztailaren 23a**: Austria-Hungariak ultimatuma ezarri zion Serbiari. Hain zuzen, Austria-Hungariak Serbiako nazionalistei leporatzen zien Sarajevoko atentatua, eta ez bide zuen nahi menpe zituen beste herrialde txikiak, Serbiako nazionalisten gisan, inperioaren kontra oldar zitezen. Beraz, Serbiako oldarra moztu nahi zuen. Uztailaren 5ean, Alemaniaren sostengu osoa lorturik, 23an ultimatuma ezarri zion Serbiari. Serbiak baldintza guztiak onartu zituen, salbu atentatuaren inkestaren ardura Austriak har zezan, hori Serbiako estatuaren independentziaren urratze bat zelakoan.
- **Uztailaren 28a**: Austria-Hungariak gerla deklaratu zion Serbiari, pentsatuz Errusia ez zela haren lagun Serbiaren laguntzera ausartuko, armada ahula zuelakoan. Austriaren artilleriak Belgradi eraso egin zion.
- **Uztailaren 30a**: Mobilizazio nagusia Errusian. 30etik 31rako gauean, mobilizazioa izan zen Austria-Hungarian.

- **Uztailaren 31:** Setio egoera Alemanian. Frantzian, aldiz, Jean-Jaurès diputatu sozialista eta bakezalea eraila zuten. Gertakari hark, sinbolikoki, Frantzia gerlan sartzea markatu zuen.
- **Agorrilaren 1a: Mobilizazio nagusia Alemanian eta Frantzian. Alemaniak gerla deklaratu zion Errusiari.**
- **Agorrilaren 2a:** Alemaniako tropak Belgikan sartu ziren.
- **Agorrilaren 3a: Alemaniak gerla deklaratu zion Frantziari,** Serbiaren alde jarri zelako.
- **Agorrilaren 4a:** Alemaniak berehala hasi zuen ofentsiba eta Belgikako lurak hartu zituen, Belgikaren neutraltasuna errespetatu gabe. Alemaniako tropek Meuse ibaia zeharkatu zuten Liège parean. Ingalaterrak segurtatua zuen Belgikaren neutraltasuna, eta hori ez zuen onartu. Horregatik, Erresuma Batuak gerla deklaratu zion Alemaniari.
- **Agorrilaren 5a:** Montenegrok gerla deklaratu zion Austria-Hungariari.
- **Agorrilaren 6a:** Austria-Hungariak gerla deklaratu zion Errusiari.
- **Agorrilaren 7a:** Frantziako armadak ofentsiba hasi zuen Alsazian, eta Mulhouse hiria hartu zuen, nahiz eta harritu ziren hirian ez zelako erresistentziarik izan. Soldadu alemanak Hardt oihanean gordeak ziren, frantsesak inguratzeko mehatxua eginez. Joffre jeneralak tropak prest ezarriak zituen, hala nola I. armada Belfort eta Epinal artean, II. armada Toul, Nancy eta Lunéville arteko eskualdean, III. armada Verdun eta Saint-Mihiel artean, giblean zeukalarik IV. armada, eta V. Armada Ardennes hegoaldean. Memento hartan, Euskal Herriko edota euskaldunak zituzten erregimentuak biltzen zituen 18. Armada Gorputza, II. armadaren baitan zegoen, hala nola Toul aldean. Baionako 49. erregimentua, adibidez, Toul-era abiatu zen agorrilaren 7an. Bazen beste armada bat, “Alsazia Armada” deitua, Pau jeneralak manatua, eta hura Mulhouse hirian sartu zen, egun hartan berean. Garaipen hari karga sinboliko handia eman zioten, 44 urte bazuelako Alsazia galdu zutela.
- **Agorrilaren 9a:** Alemanek Mulhouse berriz hartu zuten. Frantsesek une labur batez berreskuratu zuten, baina agorrilaren 19an alemanek berriz ere berenganatu zuten eta oraino beste zenbait urtez atxiki.
- **Agorrilaren 12a:** Frantziak eta Erresuma Batuak gerla deklaratu zioten Austria-Hungariari.

- **Agorrilaren 14:** Frantziako armadaren bigarren ofentsiba Alsazian. Than hartu zuten. Lorraine eta Vosges eskualdeetako ofentsiba ere hasi zuten.
- **Agorrilaren 16a:** Alemanek Liège (Belgika) hartu zuten.
- **Agorrilaren 16-24a:** Tser-ko guduan, serbiarrak austriarrei nagusitu zitzaizkien.
- **Agorrilaren 18-21a:** Errusiarrek Gumbinnen-eko gudua abiatu zuten, Prusiaren ekialdeko mugan, bi muturretatik, hala nola iparraldetik eta hegoaldeetik. Masuriako lakuetako borrokak hasi ziren. Errusiarrak alemanei nagusitu zitzaizkien.
- **Agorrilaren 20a:** Morhangeko (Moselle) gudua. Alemanek Brusela hartu zuten.
- **Agorrilaren 22a:** Alemanak nagusitu ziren Lorraine eskualdean.
- **Agorrilaren 21-24a: Charleroiko gudua. Frantsesek galdu zuten.** V. armadaren ardura zen Sambre ibaia zeharkatzea, Charleroira (Belgika) sartzeko, Lanrezac jenerala buru zutela. Baina alemanek Sambre ibaia zeharkatu zuten, eta frantsesek gibelera joan behar izan zuten, ia Pariseraino. Joffre jeneralak Poincaré presidenteari erran zion ezin zutela iharduki, frantsesek ez zutela ofentsibarako gaitasunik erakutsi, eta iraun behar zutela, etsaia higarazteko. Alemanek 30 dibisio zituzten eta frantsesek 19 baizik ez. Horregatik, Joffrek gibelatze orokor bat egitea erabaki zuen. Euskaldunek ere parte hartu zuten bataila hartan, agorrilaren 19an, 18. Armada Gorputza V. armadan sartu baitzen. Gudu hartan, euskaldun anitz hil zen.
- **Agorrilaren 23a:** Ingelesak Mons-eko (Belgika) gudua galdu zuten.
- **Agorrilaren 25a:** Gallieni gobernadoreak berri faltsuekin gelditzea erabaki zuen. Egun hartako agiri bat zabaldu zuen eta frantsesek jakin zuten Frantziako armada Somme ibaitik Vosges mendira gibelatu zirela. Biharamunean jakin zuten Paris mehatxatua zela.
- **Agorrilaren 26a:** Frantziak Batasun sakratuko gobernua egin zuen, René Viviani Kontseiluko presidentea (ezkerrekoa) buru zuela.
- **Agorrilaren 27-30:** Tannenberg-eko (oraingo Polonian) gudua. Gumbinnen-en errusiarrak nagusitu ondoan, buruzagien arteko ezinikusien ondorioz, alemanek errusiarren ofentsiba geldiaraztea lortu zuten, eta Errusiak ia armada oso bat galdu zuten.
- **Agorrilaren 30a: Joffrek Seine ibaira gibelatzeko agindua eman zuen.** Helburua zen Alemaniako armadak Frantziako armada ez inguratzea.

- **Irailaren 2a:** Frantziako gobernuak Paris utzi eta Bordelen hartu zuen egoitza. Paris ia-ia Alemanen eskuetan zegoen. Alemanek Soissons hiria hartua zuten. Frantsesak Parisen defentsa prestatzen hasi ziren, Galliani jeneralaren agintepean.
- **Irailaren 3a:** Errusiarrek austriarrei Lemberg, Galitziako (Polonia) hiriburua, hartu zieten.
- **Irailaren 5a:** Ourcqeko gudua. Frantziako Ourcq ibaiko gudua abiatu zuen VI. armadak, Trilport eta Meaux parean (Seine-et-Marne).
- **Irailaren 6-13a: Marneko lehenbiziko gudua.** Frantziako VI. armadaren ofentsibak Alemaniako armadan sortu ziloaz baliatuz, Franchet d'Esperey-k manatzen zuen Frantziako V. armadak aitzinamendu handi bat egin zuen Marne ibaiaren inguruetan, britainiarren laguntzarekin. Alemanek ezin izan zuten Parisera sartu, eta horrela beren planak huts egin zuen, hala nola mendebaldeko fronteko gerla laburra izatea eta segidan Errusiari lotzea. Ondorioz, gibelera egin zuten irailaren 10ean, eta Aisne ibaiaren inguruan finkatu ziren. Orduan bururatu zen mugimendu gerla, eta posizio gerla hasi zen. Lerroa egonkortua zen Oise eta Suitza artean, besteak beste V. armadak zaintzen zituen lerroak, horien artean euskaldunek. Hil anitz izan ziren gudu hartan. Alemaniako unitate batzuek gizonen %40 galdu zuten. Joffrek frantsesek munizio gabezia bat bazutela ere ondorioztatu zuen.
- **Irailaren 8a:** Errusiarrek Austriaren esku zegoen Przemysl herria (Galitzia, Polonia) hartu zuten, austriarrek indarrak Serbiaren kontra ezarri zituztelako. Austriarrek berreskuratu zuten urrian, baina berriz ere galdu azaroan.
- **Irailaren 8-13a:** Alemanek Masuriako lakuetak (Prusia ekialdea) gudua irabazi zuten, errusiarren aurka. Errusiarrak Niemen-era erretiratu ziren. Alemanak Poloniako lurretan sakon sartu ahal izan ziren.
- **Irailaren 12-azaroaren 22a: Itsasorako lasterketa.** Marneko gudutik landa, Oisetik Iparrerako itsasorako tarte zegoen jokoan. Bi aldeak ohartu ziren Aisnen egonkortuak ziren etsaiei oldartzeko bide bakarra, Oisen iparraldetik barna inguratzea zela. Beraz, gune hori hartzeko borroka hasi ziren. Hainbat gudu izan ziren lasterketa horren baitan, bereziki Arras-koa, Yser-koa eta Ypres-koa. Lasterketa horren ondotik, frontea Iparreko itsasotik Suitzaraino egonkortu zen, eta mugimendu gerla osoki bukatu eta posizio gerlari utzi zion lekua.
- **Urriaren 1-9a:** Arrasko gudua. Gudu bortitzak izan ziren Arras-en (Artois-ko hiriburua). Frantsesen armadak kolpe latzak hartu zituzten, hala nola 70. eta 77.

dibisioek. Halaber, alemanek Vimy herria hartu zuten. Frantsesen kontra-ofentsibatik landa, alemanak gelditu ziren.

- **Urriaren 10a:** Anberes (Belgika) alemanen eskuetan.
- **Urriaren 15-26a:** Yserko gudua. Alemanek ofentsiba bat hasi zuten belgikarren kontra, Frantziako Nord departamendua eta Flandria lotzen dituen itsas ondoko Yser ibaitxoan. Hamabi eguneko borroka batetik landa, belgikarrek Nieuport urtegiko urak zabaldu zituzten, eta horrek eragin uholdeei ihesi, alemanen aitzinamendua geldiarazi zuten.
- **Urriaren 23-azaroaren 22a:** Ypresko gudua. Aliatuak aitzina ari zirela, Ypres-en (Flandria) gelditu behar izan zuten, alemanen indarraren ondorioz. Alemanek Dunkerke eta Calais hiriak hartu nahi zituzten, ingelesei Frantziara eta Belgikara heltzeko bidea zailtzeko. Frantsesek eta ingelesek 100.000 soldadu galdu zituzten, eta alemanek 130.000. Horren ondorioz gelditu ziren alemanak gune hartan. Horrekin bururatu zen itsasorako lasterketa.
- **Urriaren 29a:** Erresuma Batuak blokeo ekonomikoa ezarri zion Alemaniari. Ondorioz, Alemaniarentzat eta Austria-Hungariarentzat ezinezkoa zen salgaiak ekarraztea.
- **Azaroaren 1a: Otomandar inperioak gerla deklaratu zien aliatuei.**
- **Azaroaren 6a:** Frantziak blokeo ekonomikoa ezarri zion Alemaniari.
- **Azaroaren 11:** Errusiarrek Przemysl inguratu zuten. Eskualde hartako ofentsibaren ondorioz, austriarrek San ibaiaren eta Karpatoak mendien gibelerara erretiratu behar izan zuten.
- **Abenduaren 2a:** Austria-Hungariak Belgrad hartu zuen.
- **Abenduaren 6a:** Alemanek Lodz, Varsovia inguruko hiri industrial, hartu zieten errusiarrei. Poloniako mugimendu gerla bukatu zen horrekin, eta posizio gerla hasi zen handik hamalau egunera.
- **Abenduaren 6a:** Armadako Auzitegiak indarrean ezarri zituzten.
- **Abenduaren 8a:** Falkland uharteetako gudua, Argentinako hegoaldeko puntako urretan. Britainiarrek alemanen Scharnhorst eta Gneisenau itsasontziak suntsitu zituzten. Hortik landa, alde guztien itsasontziak portuan egon ziren, eta ingelesek Alemaniaren blokeoa aise obratu ahal izan zuten.

- **Abenduaren 12a:** Austria-Hungaria errusiarren aurka nagusitu zen Limanova-Lapanov-en, Krakoviearen aitzinean.
- **Abenduaren 15a:** Frantziako armadak 45 urteko bi soldadu fusilatu zituen, frontean. Hiru egun lehenago epaitu zituzten eta hiltzera kondenatu, beren burua nahitara zauritzeagatik.
- **Abenduaren 15a:** Serbiarrek Belgrad berriz hartu zuten. Austriarrak Serbiako mugatik erretiratu ziren. Porrot handia izan zen haientzat.

1915

- **Urtarrilaren 9-14a:** Soissons-ko gudua. Hastapenean frantsesak aitzinatu ziren, baina 12an gibelera egiten hasi ziren. 14ean gelditu zuten, hasi lekuan. Baina 12.000 frantses hil ziren.
- **Urtarrilaren 22a:** Benedikto XV Aita Santua gerlaren kontra mintzatu zen.
- **Urtarrilaren 23a:** Karpatoak eskualdeko kanpainaren hastapena. Austriarrak Przemysl hiriaren berreskuratzea ahalegindu ziren, baina galtze handiak izan zituzten. Hala ere, errusiarrek Hungariara hurbiltzea ekidin zuten.
- **Urtarrilaren 31:** Alemanek gas pozoituak erabili zituzten lehen aldiz, Bolymov-en, errusiarren aurka.
- **Otsailaren 4a:** Itsaspeko gudua ofizialki hasi zen.
- **Otsailaren 7a:** Alemaniaren ofentsiba Mazures lakuetan. Errusiarrek izan ziren galtzaile, eta alemanek Ekialdeko Prusia osoa berenganatu zuten.
- **Otsailaren 15-Martxoaren 23a: Champagne eskualdeko gudua.** Gudu gogorrek izan ziren, baina bukaeran frantsesek ez zuten deus irabazi, eta 90.000 gizon galdu zituzten.
- **Otsailaren 19a:** Dardaneloetako espedizioa abiatu zen. Britainiarrek borroka bat irabazi nahi zuten, mendebaldeko frontea blokeatua zelako eta ekialdekoa galtzen ari zelako. Asia eta Europa bereizten dituen itsasadar hori estrategikoa zen Aliatuentzat, turkiarrak ahultzeko eta Grezia eta Bulgaria herri neutroei presio egiteko, Serbia sostenga zezaten eta Errusiari merkantziak helaraz ziezazkieten. Otsailaren 19an Dardaneloetako gotorlekuen bonbardatzen hasi ziren.
- **Otsailaren 29a:** Frantsesek Vauquois-ko muinoa hartu zuten.

- **Martxoaren 1a:** Itsas blokeoa alemanen kontra.
- **Martxoaren 22a:** Errusiarrek Przemysl eta hango gotorlekua hartu zituzten.
- **Martxoaren 26a:** Frantsesek Vosges mendilerroko Hartsmannwiller kaskoa hartu zuten, baina 100.000 gizon hil ziren.
- **Apirilaren 9a:** Frantsesek Eparges-eko gainak hartu zituzten, Hauts-de-Meusen. Baina gizon anitz galdu zuten horretarako, eta ezin izan zuten kasko hartatik urrunago joan.
- **Apirilaren 22a:** Ypresko bigarren gudua. Alemanek gas itogarriak erabili zituzten lehen aldiz, Flandrian.
- **Apirilaren 25a:** Aliatuek Gallipolira heldu nahi zuten, Dardaneloetako itsasadarrean, baina huts egin zuten, eta milaka soldadu hil ziren. Ondoko hilabeteak biziki gogorrak izan ziren aliatuentzat, gizon anitz hil zelako, ezin aitzinatuz ibili zirelako eta beroak eta egarriak ahultzen zituztelako.
- **Apirilaren 24-25:** Turkiarrek ehunka armeniar hil zituzten Istanbulen. Kaukasiar mendietan galtzaile izan ondoin, “barneko etsaia” aurkitu behar zuten, eta armeniarrek traidoretzat jo zituzten.
- **Maiatzaren 7a:** Alemanek Liverpool eta New York hirien arteko lotura egiten zuen Lusitania britainiar itsasontzia bota zuten. 1.198 hildako eragin zituen, horietatik 128 amerikar. Gertakari hark eragin handia izan zuen Amerikako Estatu Batuetako iritzi publikoan. Ez zen alemanek botatzen zuten lehen ontzia, baina azken hilabeteetan gero eta eraso gehiago egiten zuten, jasaten zuten blokeoak egiten zien trabaren ondorioz. Ez zen azken eraso izan. Helburua zen Ingalaterrari traba egitea beren salgaiak jasotzeko.
- **Maiatzaren 9a:** Frantsesek huts egin zuten, Artois-ko ofentsiban.
- **Maiatzaren 18a:** Errusiarrek Vanen irabazi zuten, Turkiaren eta Pertiaren arteko mugan, ia 200.000 armeniar zituen hirian.
- **Maiatzaren 23a: Italia gerlan sartu zen, aliatuen alde.**
- **Maiatzaren 25a:** Benedikto XV Aita Santua berriz ere mintzatu zen gerlaren kontra.
- **Maiatzaren 27a:** Armeniarren behin-behineko deportazio legea. Lege horrek armeniarren herri eta hiri osoak deportatzeko baimena ematen zuen. Hortik landa, herri osoak hutsarazi zituzten. 1922 arte, turkiarrek 1,5 milioi eta 2 milioi armeniar bitartean hil zituzten.

- **Ekainaren 3a:** Errusiarrek Przemysl-etik atera ziren, alemanen ofentsibaren ondorioz. Errusiarrek milioi bat gizon galdu zituzten.
- **Ekainaren 20a:** Errusiarrek Galitziatik atera ziren, alemanen ofentsibatik ihesi.
- **Ekainaren 22a:** Errusiarrek Lemberg-eko gotorlekuetatik atera ziren, borrokatu gabe.
- **Ekainaren 23a:** Isonzoko lehen guduen hastapena, italiarren eta austriarren artean. Italiarren galtzeak handiak izan ziren.
- **Uztailaren 18a:** Italiarrek huts egin zuten Isonzoko ofentsiban.
- **Agorrilaren 4a:** Errusiarrek Ivangorod-eko gotorlekua utzi zuten. Biharamunean, alemanek Varsovia hartu zuten.
- **Agorrilaren 25a:** Alemanek Brest-Litovsk hartu zuten. Handik egun batzuetara, ez zegoen gehiago errusiarrik Vistula ibaiaren ezker aldean.
- **Irailaren 5-8a:** Zimmerwald-eko (Suitza) konferentzia. Besteak beste, Errusiako, Frantziako, Italiako, Ingalaterrako eta Alemaniako sozialista internazionalistak bildu ziren, bakearen alde. Lenin gerlaren kontra mintzatu zen, argiki. Bilera hark ez zuen oihartzun handirik izan, zentsuraren ondorioz. Gainera, sozialista guztiak ez ziren argiki gerlaren aurka agertu.
- **Irailaren 16a:** Erich Ludendorff aleman jeneralak Courlande eta Vilnius hartu zituen.
- **Irailaren 22a: Bulgaria gerlan sartu zen, Aliantza Hirukoitzeko alde.**
- **Irailaren 25a:** Artois eta Champagne-ko ofentsibak. Sarraskiak izan ziren. Frantsesek ez zuten aitzinatzea lortu.
- **Irailaren 25-Urriaren 6a: Champagne eskualdeko bigarren gudua.** Frantsesen aitzinamendua biziki txikia zen, eta 140.000 gizon galdu zituzten.
- **Urriaren 5a: Bulgaria gerlan hasi zen Serbiaren aurka. Aliatuak Salonikara lehorreratu ziren.** Aliatuek Gallipoli galdu ondoan, Balkanak alemanen esku erortzea ekidin nahi zuten. Bulgaria gerlan sartuz, soldaduak Salonikara igortzeko aitzakia izan zuten, Grezia eta Errumania alemanen alde gerlan sar zitezten ekiditeko. Greziako erregeak ez zien Salonikara lehorreratzeko baimenik eman, Alemaniaren aldekoa baitzen. Aliatuek ez zioten kasurik egin eta lehorreratu ziren. Salonikako baldintzak biziki gogorrak izan ziren soldaduentzat. Han ibili zen A.I. *Eskualduna*-n idatzi zuena ere.

- **Urriaren 6a:** Austriarrek, alemanek eta bulgariarrek Serbiaren kontrako ofentsiba hasi zuten. Bulgariarrek Belgrad hartu zuten.
- **Urriaren 19a:** Italiak gerla deklaratu zion Bulgariari.
- **Urriaren 22a:** Bulgariarrek Uskub-en sartu ziren, eta serbiarrei Salonikarako bidea moztu zieten.
- **Urriaren 29a:** Frantzian, Vivianiren gobernuak dimititu zuen. Briand bihurtu zen Kontseiluko presidente.
- **Azaroaren 1a:** Frantsesek beren ofentsiba gelditu zuten, Champagne eta Artois aldean.
- **Abenduaren 6-8a:** Chantillyko konferentzia.

1916

- **Urtarrilaren 8-9a: Aliatuak Dardaneloetatik joan ziren.** Dardaneloetako guduek ez zieten ezer ekarri, 180.000 gizon galdu zituzten (gehienak australiarrek) eta Bulgaria Ardatzaren alde sartu zen gerlan.
- **Urtarrilaren 29a:** Zepelinen erasoak Parisen. 26 lagun hil zituzten, eta gerla gelditu behar zelako ustea gero eta gehiago zabaltzen hasi zen intelektuaren artean.
- **Otsailaren 16a:** Errusiarrek Erzeroum hartu zieten turkiarrei.
- **Otsailaren 21a: Verduneko guduaren hastapena.** Alemanek eraso egitea erabaki zuten, leku estrategikoa zelako. Inguru haietan zen, besteak beste, Douaumont-eko gotorlekua, eta beste hogeita bat gotorleku, inguruan. Lehenago ere alemanek hainbat ahalegin egin zituzten gotorleku horiek hartzeko, baina frantsesek Saint-Mihiel inguruan atxikitzea lortzen zuten. 1915eko agorriletik hara, ordea, gotorleku haietan ez zegoen gehiago armarik, Joffre jeneralak arma haiek beste norabait igortzea erabaki zuelako. Gainera, frantsesek indar guztiak Somme eskualdera bideratuak zituzten, han ofentsiba handi bat prestatzeko. Otsailaren 21eko goiz hartan, alemanek eraso gogorra hasi zuten Verdun inguruan, milioi bat obus botaz eta bost minuturo pertsona bat hilez.
- **Otsailaren 23a:** Frantsesek Wavrille oihana utzi zuten; alemanak Verdunetik hamar kilometrora baizik ez zeuden, eta sarraskia egin zuten.
- **Otsailaren 25a:** Alemanek Douaumont hartu zuten, frantsesen erresistentziarik gabe.

- **Martxoaren 4a:** Benedikto XV Aita Santuak “Europaren suizidioa” aipatu zuen.
- **Martxoaren 9a:** Alemaniak gerla deklaratu zion Portugalari.
- **Apirilaren 10a:** Bezperan, alemanek Meuse ibaiaren bi aldeetan eraso bortitzak egin ondoren, Corbeaux eta Cumières oihanak eta Mort-Hommeko ipar malda okupatu zituzten. Baina Mort-Homme kaskoa frantsesen esku gelditu zen, eta alemanek gizon antz galdu zuten. Pétain jeneralaren ospea handitzen hasi zen.
- **Apirilaren 24-30a:** Sozialista Internazionalisten konferentzia Kienthalen, bakearen alde.
- **Apirilaren 29a:** Britainiarrek Kut el-Amaran huts egin zuten, Mesopotamian.
- **Maiatzaren 6a:** Djemal Pacha agintari turkiarrak 21 siriarrak eta libanoar exekutatu zituen.
- **Maiatzaren 15a:** Austria-Hungariak Trentinen huts egin zuen.
- **Maiatzaren 27a:** Bulgariarrek Greziako muga gainditu zuten, eta Rupel-eko gotorlekua hartu zuten, greziarren erresistentziarik gabe.
- **Maiatzaren 31:** Britainiarren eta alemanen arteko itsas gudua Jutlandian, Norvegia eta Danimarkaren artean. Alemanek ofentsiba huts egin zuten.
- **Ekainaren 1a:** Alemanek Thiaumont-eko eta Vaux-ko gotorlekuei eraso egin zieten, eta hartu zituzten.
- **Ekainaren 4a:** Errusiarren ofentsiba bat hasi zuten Galitzian (Polonia), Pripet eta Errumaniako mugaren artean, Broussilovek gidaturik. Austriarrek gibelera egin zuten, kilometro andana batez.
- **Ekainaren 24a:** Aliatuek lehen bonbardaketak egin zituzten, Sommeko gudua prestatzeko.
- **Ekainaren 30a:** Errusiarrek Karpatoak mendien azpira heldu ziren, Bukovina osoa harturik. Baina errusiarren ofentsibak ez zuen uda osoan iraun, eta ahulduz joan zen. Irailean gelditu zuten ofentsiba, baina Galitzia eta Bukovina osoak berreskuraturik.
- **Uztailaren 1a: Sommeko guduaren hastapena.** Frantsesek eta britainiarrek eraso egin zuten. Baina alemanek beren defentsa ongi prestatu zuten, eta aliatuen eraso ez zen nahi bezala pasatu. Egun hartan aliatuek eta alemanek 20.000na soldadu galdu zituzten. Irailerako, aliatuek 82.000 soldadu galdu zituzten, 900 metroz aitzinatzen. Aspaldi prestatzen ari ziren eraso ez zen nahi bezala joan, frantsesak indar gehienak Verdunen ezartzen ari zirelako. Halaber, alemanek indar batzuk kendu behar izan

zituzten Verdunetik Somme eskualdera bideratzeko, eta hori mesede izan zen aliatuentzat, Verdun berreskuratzeko.

- **Uztailaren 20a: Errumania gerlan sartu zen, aliatuen alde.** Hungariari egin zion eraso, eta Karpatook mendietako leporaino heldu zen.
- **Uztailaren 30a:** Aita Santua berriz ere gerlaren kontra mintzatu zen.
- **Agorrilaren 8a:** Italiarrek Lisonzon irabazi zuten eta Gorizia hartu.
- **Agorrilaren 29a:** Hindenburgek eta Ludendorffek hirugarren goi agintaritzza alemana eratu zuten.
- **Irailaren 3a:** Somme eskualdeko hirugarren fasea hasi zen.
- **Irailaren 13a:** Joffrek erabaki zuen Verdun eskualdean galdutako eremuen bila abiatu behar zutela.
- **Irailaren 15a:** Somme-ko guduan, ingelesek tankeak edo gudu-orgak erabili zituzten lehen aldiz.
- **Irailaren 18a:** Errusiarrek Galiziako ofentsiba gelditu zuten.
- **Irailaren 23a:** Aliatuek Douaumont gotorlekua berreskuratzeko eraso abiatu zuten, eta helburua lortu. Vauxko gotorlekuan ez zuten halako aitzinamendurik egin.
- **Irailaren 24a:** Greziako Venizelosek gobernu errepublikarra sortu zuen Salonikan, eta Aliatuek onartu zuten. Herria bitan zatiturik gelditu zen, Atenasen zegoen errege gobernuaren eta Salonikakoaren artean.
- **Urriaren 24a:** Aliatuek Douaumont-eko gotorlekua berriz hartu zuten.
- **Azaroaren 2a:** Frantsesek Vaux-eko gotorlekua berreskuratu zuten. Honekin, Verdun eskualdean berriz hartu zuten gaina, eta alemanen ofentsiba bukatu zen. 162.000 frantses hil edo desagertu eta 216.000 zauritu ziren, eta 350.000 aleman zauritu, desagertu edo hil. Egun hartatik landa, gerla gelditzearen kontrako iritziak indarra hartu zuten; ordu arte hildako guztiak eta ordaindutako guztia alferrik izanen zirela zioten, baldin eta bake akordio bat egiten baldin bazen, gerla irabazi gabe. Alemanentzat porrot handia izan zen Verduneko ofentsibak huts egitea.
- **Azaroaren 18a: Sommeko gudua bukaera.** Aliatuak 10-40 kilometroz aitzinatu ziren, baina orotara 1,25 milioi gizon hil ziren.
- **Azaroaren 21a:** Frantzisko Josef Austria-Hungariako enperadorea hil zen, eta Charles Iak hartu zuen haren kargua.
- **Abenduaren 3a:** Lloyd George, Ingalaterrako Lehen Ministro.

- **Abenduaren 1a:** Aliatuak Pireon lehorreratu ziren, eta Atenas mehatxatu zuten. Baina ez zuten indarririk aski eta greziarrek gibelera igorri zituzten. Erregearen armadak Venizelosen jarraitzaileak hil zituen.
- **Abenduaren 6a:** Alemanek Bukarest hartu zuten. Errumaniarrak alde guztietatik inguraturik zeuden irailatik hara, eta frantsesek eta errusiarrek ezin izan zituzten lagundu. 310.000 errumaniar hil ziren gerlan sartu zirenetik, eta Alemaniak eta Austria-Hungariak Errumania okupatu zuten.
- **Abenduaren 18a: Verduneko guduaren bukaera.**
- **Abenduaren 27a:** Joffre, Frantziako mariskal izendatu zuten.

1917

- **Urtarrila:** Lehen grebak, Frantzian.
- **Urtarrilaren 9a:** Alemaniak itsas gudu handia abiatu zuen.
- **Urtarrilaren 22a:** Amerikako Estatu Batuetako presidente Wilson “garaipenik gabeko bakearen” alde mintzatu zen.
- **Otsailaren 1a:** Alemanek itsas gudu osoa hasi zuten. Alemanek amerikarren ontzi anitz bota zuten, kalteak ikaragarriak ziren, hilak ere baziren, eta iritzi publikoa gero eta gehiago gerlan hastearen aldekoa zen.
- **Otsailaren 14a:** Grebak Petrogradeko lantegietan. Azken hilabeteetan egoera mintzen ari zen Errusian, eta armadaren baitan.
- **Otsailaren 24a:** Petrogradeko manifestazioak gero eta handiagoak.
- **Otsailaren 24a:** Britainiarrek Zimmermann Alemaniako atzerri ministroak Mexikoko enbaxadoreari igorri gutun bat atzeman zuten bidean. Mexiko gerlan sartzeko aukera aipatzen zuen, eta Amerikako Estatu Batuetako zenbait eremu Mexikori itzultzekoa. Estatu Batuek, lehen aldiz, beren lurraldea hunkiturik ikusi zuten.
- **Otsailaren 24a:** Britainiarrek Kut hartu zuten.
- **Otsailaren 25a:** Boltxebikeek greba orokorra antolatu zuten Errusian. Langileen %90 greban zegoen. Gerlaren aurkako oihuak entzun ziren.
- **Otsailaren 26a: Errusiako gobernuak Duma desegin zuen.**

- **Otsailaren 27a:** Tsarraren armadaren baitan, altxaldiak izan ziren, eta oldartuekin bat egin zuten. Neguko jauregia hartu zuten eta Dumaz jabetu ziren. Egun hartan berean hauteskundeak egin ziren, sobiet bat hautatzeko.
- **Martxoaren 3a:** Nicolas II tsarrak kargua utzi zuen.
- **Martxoaren 11:** Britainiarrek Bagdad hartu zuten.
- **Martxoaren 27a:** Sobietek bakerako deia egin zuten, eta Stockholm-en konferentzia bat antolatu.
- **Apirilaren 2a:** Wilsonek iragarri zuen gerlan sartzea erabaki zuela. Alemanek abiatu itzasoko ofentsibak eta Errusiako iraultzak eragina izan zuten erabaki horretan.
- **Apirilaren 3a:** Lenin Errusiara itzuli zen.
- **Apirilaren 6a:** Amerikako Estatu Batuetako kongresuak gerlan sartzea erabaki zuen.
- **Apirilaren 9a:** Britainiarren ofentsiba Artois-en, Arras eta Lens artean.
- **Apirilaren 16a:** **Nivelleren ofentsibaren hasiera, Andereen Bidean.** Alemanak ahul zirela uste zuen; baina alemanek arrazoi taktikoengatik egin zuten gibelera. Gauzak ez ziren ongi hasi frantsesentzat, eta bi eguneko epean 30.000 soldadu hil ziren. Hala ere Nivellek ofentsiba jarraitzeko eskatu zuen, nahiz eta oraino hil gehiago izan zuten. Iritzi publikoan biziki eragin txarra izan zuen.
- **Apirilaren 17a:** Aubérive-en, soldaduek ez obeditzea erabaki zuten, masiboki.
- **Maiatzaren 9a:** Serbiarren ofentsiba Cerna inguruan, Monastir azpian. Hil anitz ukan zuten.
- **Maiatzaren 15a:** Pétainek Nivelle ordezkatu zuen.
- **Maiatzaren 20a:** **Frantziako armadaren baitako altxaldien hastapena.** Andereen Bideko sarraskiaren eta “alferrikako hilen” ondorioz, soldadu andana batek ez zuen obeditu nahi.
- **Maiatzaren 26a:** Zepelinen lekua hartu zuten Gothas airekoen bonbardaketak Erresuma Batuan, agorrilaren 24a arte. 254 hil ziren, gehienak emazteak eta haurrak.
- **Ekainaren 12a:** Greziako Constantinek abdikatu zuen, Frantziako tropak bertan sartu ondoan eta erregea kargua uztera eta haren seme Alexandreri ematera behartu ondoan.
- **Ekainaren 26a:** Lehen soldadu amerikarrak Saint-Nazaire-era heldu ziren. Baina hastapenean, espero baino anitzez gutxiago izan ziren.

- **Ekainaren 29a:** Grezia gerlan sartu zen, aliatuen alde.
- **Uztailaren 1a:** Brousilov jeneralaren ofentsiba, Galitzian.
- **Uztaila-agorrila:** Alemaniako itsas armadakoen altxaldiak.
- **Uztailaren 6a:** Arabiarrek Akaba hartu zuten, britainiarren sostenguekin.
- **Uztailaren 11-Azaroaren 6a:** Ypres-ko hirugarren gudua (Passchendaele-ko gudua). Britainiarrek Flandria berriz hartzeko ahalegina egin nahi izan zuten, eta eraso egin zuten; alemanak biziki ongi prestatuak ziren, ordea, eta eraso ez zen britainiarrek nahi bezala hasi. Azkenean, gudua britainiarrek irabazi zuten, baina 150.000 gizon hil zitzaizkien.
- **Uztailaren 13a:** Alemaniako kantziler Bethmann-Hollweg-ek kargua utzi zuen, eta Michaëlis-ek hartu zuen haren lekua.
- **Uztailaren 19a:** Alemanek errusiarrak Galitziatik lekutzera behartu zituzten. Reichstag-eko gehiengoak bakearen aldeko mozio bat onartu zuen.
- **Uztailaren 27a:** Kerenski, gobernuko behin-behineko buru.
- **Agorrilaren 7a:** Miguel Almereyda *Le Bonnet Rouge* aldizkari anarkistako zuzendaria atxilotu zuten. Hura eta Bolo Pacha iruzurgilea inplikatuak ziren afera batekin zerikusia izatea leporatu zioten Caillaux ministro ohia. Horrez gain, bakezaleekin biltzea leporatu zioten Caillaux-eri. Handik laster Malvy Barne ministroak kargua utzi behar izan zuen, Bonnet Rouge aldizkariari diru laguntzak emateagatik. Horrez gain, alemanei Andereen Bideko erasoaren planak pasarazi izana ere leporatu zioten. Akusazio horiek guztiak frogarik gabekoak ziren.
- **Agorrilaren 15a: Aita Santuak bake proposamena egin zuen.** Clémenceau Aita Santuaren aurka agertu zen, alemanen aldekoa zela salatuz.
- **Agorrilaren 21a:** Alemanek Riga hartu zuten.
- **Agorrilaren 25a-Urriaren 3a:** Serbiarren eta bulgariarren arteko gudua Käimaktchalan hartzeko. Serbiarrek tropen bi herenak galdu zituzten.
- **Irailaren 9a:** Sozialisten Internazionalaren konferentzia antolatu nahi zuten Stockholm-en, baina ez zuten lortu.
- **Urriaren 15a:** Frantziak Mata Hari exekutatu zuen, espioitza egitea leporaturik. Strip-tease dantzari ezagun hori aleman batez maitemindu zen, eta horregatik, espioitza egitea leporatu zioten. Baina, funtsean, ez zuela halakorik egin argitu zen gerora.

- **Urriaren 24a:** Pétain gidari zela, Malmaison-eko gotorlekua hartu zuten, Andereen Bidetik hurbil.
- **Urriaren 24a-Azaroaren 5a:** Italiaren porrota Caporetto-ko guduan. Bezperan, austriarrek eta alemanek ofentsiba gogor bat hasi zuten, Isonzo inguruan, Caporetto herri ttipian. 24ean, goizeko 2etan, eraso gogorra hasi zuten, eta eguna argitzerako italiar tropak suntsituak ziren eta alemanak eta austriarrak nagusituak. Bi egun geroago, San Daniele, Foni eta Matajur hartu zituzten, eta hogei kilometroz aitzinatu ziren. 27an, Cividale hartu zuten, 29an Udine. Italiarrak gibelka joan ziren.
- **Urriaren 25a:** Errusian, Leninek boterea hartu zuen.
- **Urriaren 28a:** Frantziako X. armada Italiara joan zen, Foch buru zela.
- **Urriaren 29a:** Caporettoko porrotaren ondorioz, Italiako Kontseiluko presidentek kargua utzi zuen eta Vittorio Emanuele Orlando jarri zen kargu hartan.
- **Urriaren 31:** Britainiarren ofentsiba Gaza eskualdean. Beersheban hartu zuten.
- **Azaroaren 2a:** Aliatuen tropak borrokan sartu ziren Italian.
- **Azaroaren 3a:** Austria-Hungariak Tagliamento zeharkatu zuen, Italian. Italiarrek, Caporettoko porrotetik landa 140 kilometroz gibelerara egin behar izan zuten, eta Venezia ipar-ekialdean gelditu ziren.
- **Azaroaren 5-7a:** Rapallo-ko konferentzia, aliatuen artean. Aliatuen arteko aitzindaritza baten sortzea erabaki zuten.
- **Azaroaren 7a:** Britainiarrek Gaza hartu zuten, eta turkiarrak haizatu. Arabiarrek, britainiarren laguntzarekin, turkiarrak Palestinatik igorri zituzten.
- **Azaroaren 7a:** Leninek boterea hartu zuen Petrograden.
- **Azaroaren 10a:** Erresuma Batuko armada Plumer jeneralaren esku.
- **Azaroaren 12a:** Austriak eraso bat egin zuen Italian. Feltre hartu zuen, baina Grappan gelditu behar izan zuten. Azken egunetako borroketan, Italiak 40.000 hil ukan zituen eta 90.000 zauritu.
- **Azaroaren 16a:** Clémenceau Frantziako Lehen Ministro.
- **Azaroaren 20a:** Britainiarren tankeen eraso alemanen aurka, Cambrain.
- **Abenduaren 7a: Errusiaren eta Alemaniaren arteko su-etena.**
- **Abenduaren 9a:** Robert Allenby jeneral britainiarrak Jerusalem hartu zuen.

- **Abenduaren 9a:** Errumaniak eta Alemaniak armistizioa izenpetu zuten, Focsanin, errumaniarren armada suntsitua izan ondoren.
- **Abenduaren 15a:** Brest-Litovsk-eko armistizioa Alemaniaren eta boltxebikeen artean.

1918

- **Urtarrilaren 8a:** Wilsonen “14 puntuak”.
- **Urtarrilaren 14:** Grebak Austria-Hungarian, ogia eta bakea eskatzeko.
- **Urtarrilaren 16a:** Grebak Budapestera hedatu ziren.
- **Urtarrilaren 28a:** Alemaniako espartakisten eta komunisten greba deialdia, bakearen alde. Milioi bat manifestari izan ziren. Polizia gogor oldartu zen eta hainbat manifestari hil zituen.
- **Otsailaren 1a:** Austria-Hungariako marinel batzuek bandera gorriak zabaldu zituzten, janariaren kalitate txarraren kontra eta permisione faltaren kontra protestatzeko. Protesta gogorrak izan ziren hastapenean, eta gero ezitu ziren.
- **Otsailaren 18a:** Alemanek ofentsiba bat hasi zuten Errusian, baina erresistentziarik ez zutenez aurkitu, aitzina segitu zuten.
- **Otsailaren 18a:** Poloniarrek greba egin zuten, Austria-Hungariako enperadorearen aurka.
- **Martxoaren 2a:** Alemanak Kievera heldu ziren, eta zenbait egunen buruan Petrogradeke mugara heldu ziren.
- **Martxoaren 3a: Brest-Litovsk-eko ituna, Alemaniaren eta errusiarren artean.** Errusiak Finlandia, Courlande, Ukraina eta eremu baltiko osoa utzi zion Alemaniari. Halaber, Austriak eta Alemaniak Polonia hartu zuten, baita Bielorrusiaren zati bat ere. Orotara, Errusiak bere ikatzaren %90 eta industriaren erdia Austriaren eta Alemaniaren esku utzi zuen. Horren ondorioz, bestalde, aliatuen eta Errusiaren arteko harremanak aldatu ziren. Baina, bereziki, Ingalaterrak eta Frantziak tropak berrantolatu behar zituzten, alemanek mendebaldera igorriko zituztenei buru egin ahal izateko. Britainiarrek itsaso Zuria, Kaukasiar mendiak eta Erdialdeko Asia zaindu zituzten; frantsesek Ukraina eta Polonia zaindu zituzten.

- **Martxoaren 5a:** Errumaniaren eta Erdialdeko Inperioen arteko bake hitzarmena, Bufteako bakea. Errumaniak eskualde anitz galdu zituen.
- **Martxoaren 8 eta 11:** Paris bonbardatua. 100 hil eta 150 zaurituz gora.
- **Martxoaren 21a: Alemanen ofentsibaren hasiera, Picardie eskualdean.** Alemanek presa zeukaten, bazekitelako amerikarrak helduko zirela. Suntsitze estrategian hasi ziren, eta britainiarren kontra oldartzea erabaki zuten, armada hura ikusten zutelako ahulen. Mantxara heltzeko bidea erraztu nahi zuten. Indarrak Arras eta Saint-Quentin artean ezarri zituzten. Britainiarrak ustekabean harrapatu zituzten.
- **Martxoaren 25a:** Foch jeneral nagusi izendatua.
- **Martxoaren 29a:** Alemanek Parisko Saint-Gervais eliza bonbardatu zuten. 88 hil.
- **Apirilaren 5a:** Alemanak Amiens-era heltzeko heinean ziren, baina haien aitzinamendua moteldu zen, aliatuen erresistentziaren ondorioz, nahiz eta hauek anitz gibelatu behar izan zuten azken egunetan.
- **Apirilaren 8-11:** Europa Erdialdeko Nazio Zapalduen Kongresua, Erroman. Vienaren kontra altxatu ziren, independentzia galdez.
- **Apirilaren 9a:** Alemaniaren ofentsiba Flandrian, Dunkerque eta Calais-ko portuetara heltzeko asmoz.
- **Apirilaren 14a:** Amerikarren, ingelesen eta frantsesen armaden agintaritza bakarra adostu zuten. Foch jeneralak hartu zuen horren ardura.
- **Apirilaren 24a:** Alemanek Kommel mendia hartu zuten, Flandrian. Ypres hegoaldean hasi zuten eraso, baina britainiarren erantzunaren ondorioz ez zuten anitzez gehiago aitzinatzea lortu.
- **Maiatzaren 1a:** Manifestazio bat izan zen Pragan, nazioen autodeterminazioaren alde.
- **Maiatzaren 7a: Bucaresteko bakea Errumaniaren eta Inperio Zentralen artean.** Baina Inperio Zentralen artean kalapitak hasi ziren lurraldearen banaketa egiterakoan, denek zati bat nahi baitzuten.
- **Maiatza:** Grebak Frantziako lantegietan, gerlaren eta bizi garestiaren aurka.
- **Maiatzaren 11:** Eslovakiako soldadu batzuk altxatu ziren, Rimavska-Sobotan. Udan, 250.000 desertorek armada utzi zuten.
- **Maiatzaren 27-ekainaren 5a: Alemanen ofentsiba Andereen Bidean.** Flandriako eta Arras eskualdeko erasoak ez zirenez nahi bezala joan, hirugarren ofentsiba bat

hasi zuten, eta frantsesak ustekabeen harrapatu zituzten. Marne aldera aitzinatzen hasi ziren.

- **Maiatzaren 30a:** Alemanek Soissons eta Château-Thierry okupatu zituzten.
- **Ekainaren 2a:** Austria-Hungariako armadan beste batzuk altxatu ziren, Kragujevac-en (Serbian). Altxatzen ziren soldaduak exekutatu zituzten, hamarnaka.
- **Ekainaren 4a: Alemanak ia Parisera helduak ziren.** Diputatuak kezkatuak ziren, baina alemanen indarrak ahultzen ari ziren. Gainera, amerikarrak tropa anitz ekartzen hasi ziren.
- **Ekainaren 11:** Mangingek alemanen ofentsiba geldiarazi zuen.
- **Ekainaren 15a:** Austriarrek italiarren kontrako ofentsiba egin zuten Piave inguruan eta Asiago eskualdean. Italiarrak nagusitu ziren.
- **Ekainaren 15-18a: Alemaniaren ofentsiba eta frantsesen kontra-ofentsiba Champagne eskualdean.** Château-Thierry, Reims eta Tahure artean izan zen.
- **Uztailaren 13a.** Iraultza hasi zen Alemanian. Reichstag-ak diru partida gehiago onartu zuen gerlarako, eta horrek ordurako sutan zegoen karrikako giroa are gehiago berotu zuen. Soldadu anitzek gerlara itzultzeari uko egin zioten, gerla galtzeko arriskua ikusten zutelako. Iraultzarako deia egin zuten.
- **Uztailaren 17a:** Familia inperialaren sarraskia, Ekaterinenbourg-en.
- **Uztailaren 18a:** Frantsesen eta amerikarren kontra-ofentsiba, eta Marneko bigarren garaipena. Alemanak gibelatzera behartuak izan ziren.
- **Uztaila:** Britainiar langileak greban.
- **Agorrilaren 4a:** Britainiarrek Bakou okupatu zuten, eta turkiarrek 17an bota zituzten berriz. Leku estrategikoa zen, Europako petrolio ustiapen gune handiena baitzen.
- **Agorrilaren 8a: Alemanentzat “egun beltzena” izan zen.** Frantsesek eta britainiarrek kontra-ofentsiba egin zuten Montdidier-en. 200.000 aleman atxilotu zituzten. Aisne eskualdean, Manginen ofentsibaren ondorioz, alemanek gibelera egin behar izan zuten eta maiatzaren 27tik hartu zituzten leku guztiak utzi. Somme eskualdean ere gibelera egin zuten alemanek.
- **Agorrilaren 18a-Irailaren 4a: Frantsesen eta britainiarren ofentsiba Somme eskualdean.**

- **Irailaren 15a:** Frantziako armadak, serbiarren, italiarren, greziarren, senegaldarren, aljeriarren, indotxinarren eta beste zenbait kolonietako soldaduen laguntzarekin, Ekialdeko ofentsiba hasi zuen. Hamabosteko epean, bulgariar armada garaitu zuten.
- **Irailaren 19a:** Britainiarrek Meggidoko gudua irabazi zuten, eta horri esker Damaskorako bidea zabaldu zitzairen. Urrian, britainiarrek Damasko eta Alep kontrolpean zeuzkaten.
- **Irailaren 26-28: Aliatuen ofentsiba Champagne-etik Flandriara.**
- **Irailaren 29a: Salonikako armistizioa, Bulgariaren, Erresuma Batuaren eta Frantziaren artean.**
- **Urriaren 3a:** Bulgariako Ferdinand tsarrak kargua utzi eta Boris III semeari eman zion.
- **Urriaren 4a:** Alemaniak armistizioa galdetu zion Amerikako presidenteari.
- **Urriaren 8a:** Frantsesak Sofiara eta Belgradera heldu ziren.
- **Urriaren 10a:** Frantses tropak Cambraín sartu ziren.
- **Urriaren 14a:** Britainiarrek Ypres askatu zuten.
- **Urriaren 17a:** Britainiarrek Lille askatu zuten.
- **Urriaren 24a:** Italiarren ofentsibaren hasiera, Piave eskualdean, austriarren aurka. Aitzineko hilabeteetan, austriarrak ahultzen ari ziren, janari eskasez, eta gero eta gehiago ziren desertore egin ziren txekiarrek, eslovakiarrak edota poloniarrek.
- **Urriaren 24a:** Hungariarren independentzia.
- **Urriaren 26a:** Austria-Hungariako soldaduen altxaldiak izan ziren.
- **Urriaren 27a:** Italiarren garaipena, Vittorio Veneton. Italiarrak galduaren berreskuratzen hasi ziren. Handik laster, Trento eta Udine berreskuratu zituzten.
- **Urriaren 28a:** Txekiar errepublika sortu zen.
- **Urriaren 29a:** Kroaziaren eta Esloveniaren independentzia.
- **Urriaren 30a:** Greba eta manifestazio handiak izan ziren Budapesten, aitzineko egunetatik. Egun hartan, manifestariek eraikin ofizialak hartu zituzten. Austria-Hungariako nazioak bereizi ziren. Eslovakiarrak Txekiako errepublikari juntatu zitzaizkien, errumaniarrek Transilvania Errumaniarekin lotzeko eskaera egin zuten, Voivodineko serbiarrek serbiarren, esloveniaren eta kroaziarren erresumarekin bat egin nahi izan zuten.

- **Urriaren 30a:** Ingelesek Moudrosko armistizioa izenpetu zuten Turkiarekin, Ekialde Ertainean lortu garaipenen ondorioz.
- **Azaroaren 3a:** Villa Jüstiko armistizioa izenpetu zuten, Austria-Hungariarekin. Honekin batera, inperioa desagertu zen.
- **Azaroaren 3a:** Alemaniako Iraultza, Kielen. Marinelek itsasora ateratzeari uko egin zioten. Ondoko egunetan grebak are handiagoak izan ziren, eta protesta mugimenduak Alemania osora zabaldu ziren.
- **Azaroaren 4a:** Austriako Errepublika sortu zen.
- **Azaroaren 7a:** Bavariako Louis III boteretik kendu zuten, eta Kurt Eisnerrek egin zuen Bavariako lehen gobernu sozialista.
- **Azaroaren 7a:** Poloniaren independentzia.
- **Azaroaren 9a: Gilen IIk abdikatu zuen. Weimarko errepublika proklamatu zuten.**
- **Azaroaren 11: Rethondesko armistizioa.** Alemaniako errepublikako agintari berriak Compiègne-eko oihanera joan ziren eta armistizioa izenpetu zuten. Goizeko 11etan jo zuten ezkilek horren berri emateko.
- **Azaroaren 11: Austriako Charles Iaren abdikazioa.**
- **Azaroaren 12a:** Austriako errepublika proklamatu zuten.
- **Azaroaren 14a:** Txekoslovakiako errepublika.
- **Azaroaren 17a:** Hungariako errepublika.
- **Azaroaren 24a:** Estrasburgo askatu zuten.

Eskualduna-ko idazleen erregimentuak

49. Infanteria Erregimentuaren ibilbidea

Baionako Infanteria Erregimentuaren ibilbidea, gerla hasi zenetik bururatu arte.

Noiz	Non	Zer
1914/8/2	Baiona	Mobilizazioa
1914/8/7	Baiona	Abiatzea, Toul-era buruz.
1914/8/9	Mont-le-Vignoble	18 CA, 36 DI, 71. Brigada eta II armadaren parte. Trenean.
1914/8/12	Royaumieux	Geldirik
1914/8/13	Grosrouvres	
1914/8/16	Lay-Saint-Remy	Alerta egoeran. Pont-à-Mousson-eko kanoi hotsak entzuten, urrundik.
1914/8/18	Pagny-sur-Meuse	
1914/8/19	Fourmiès	V. armadaren parte.
1914/8/20	Hestrud	Geldirik
1914/8/21	Biesne-sur-Thuin	Geldirik
1914/8/22	Ligne de Sambre (Gozée)	Gozée-ren defentsa antolatzen. Gozée eta Thuin arteko lubakia egiten. Tiroak alemanekin.
1914/8/23	Gozée	Alemanak artilleriarekin, Gozée hartzen. Hil anitz.
1914/8/24	Villiers	
1914/8/25	Fourmonon	
1914/8/26	Nouvion oihana	
1914/8/27	Voulpaix	
1914/8/29	Séry-lès-Mézières	Guisse-ko gudua. Picardie, Laonnois eta de la Brie zeharkatzen.
1914/8/30	Monceau-les-Leups	
1914/8/31	Cerny-les-Bucy	
1914/9/1	Courcelles	
1914/9/3	Sergy	Courboin-eko erasoa.
1914/9/4	Montigny	
1914/9/5	Gimbois	
1914/9/6	Plessis-Poil-de-Chien	
1914/9/7	Veulton	Montmirail-eko gudua.
1914/9/8		Vendières-era joateko ordena.
1914/9/1	Haute-Epine	
1914/9/10	Vaux	
1914/9/11	Villiers-sur-Fère	
1914/9/12	Unchair	
1914/9/13	Beaurieux	Beaurieux iparraldean. Craonne. Zailtasun eta sakrifizio handiak.
1914/9/14	Craonnelle	
1914/9/24	Beaurieux	Oulches iparraldera abiatu.
1914/9/26	Hurtebise-ko lubakiak	Alemanen eraso masiboa.
		Gero, lasaitasun luzea.
1915/1/25	Oulches	Oulches eta Creute bonbardatuak. Beaurieux-n direnak hara doaz. Hiru eguneko borroka latzak.

	Oulches, Beaurieux	15 hilabetez lubakietan. Eta Oulches eta Beaurieux pausaleku.
1916/4/21		Verdun-era bidean.
1916/4/22	Fleury-devant-Douaumont Vaux-Chapitre oihana Essarts oihana	2. batailoia. 1. batailoia. E.M. eta CHR.
1916/4/23	Bazil Charlier lubakia Douaumont dorrea	1. batailoiak Bazil erroitza zeharkatzen, 274 RIa laguntzeko, bonbardatua baita. Caillette erroitzatik Charlier lubakira, tiro eta bonba artean. 2. batailoiak gizonen erdia galdu. Douaumont dorrea helburu.
1916/4/24	Charlier lubakia Douaumont eta Boneff lubakiak	Borroka biziki bortitzak. Galtze handiak. Aitzinean etsaia gelditzen. Kontraerasoaren aitzinean. 2. batailoiak Douaumont eta Boneff lubakia okupatzen.
1916/4/25	Caillette erroitzan	Borroka.
1916/4/26-28		Bonbardaketek segitzen.
1916/4/29	Verdun	Erregimentuko unitate guztiak Verdunen bilduak.
1916/6/21	Grurie oihana	
1916/8/27	Perthes mendebaldea	
1916/9/11	Perthes mendebaldea	
1916/9/12	Camp de Mailly	Entrenamenduak.
1916/9/24	Dosnon eta Granville	Atsedena.
1916/11/27	Dosnon eta Granville	
1916/11/27 1916/12/22	Rhèges, Fleurs, La Noue, Sancy-sous-Chaise, Chartronge, Saints, Faremoutiers, Chalifert, Trambly-les-Gonesse, Luzarches, Fresnoy-en-Thelle, Hermes, Ully-Saint-Georges	Autoz, Sommes aldera.
1916/12/22	Harbonnières	
1916/12/23	Ablaincourt-Déniécourt	
1917/1/23	Ablaincourt-Déniécourt ekialdea	
1917/2/14 1917/3/14	Froissy, Troussencourt, Maisoncelle	Geldirik.
1917/3/6 1917/3/24	Sacy-le-Grand, Epineuse, Villiers	Paris babesteko lanetan parte hartzen.
1917/3/24		Basilique-lès-Fismes aldera.
1917/4/16	Maizy	Aisne zeharkatu.
1917/4/17	Gennes	Geldirik.
1917/5/5	Craonne, Fribourg lubakia	Erasoa, eta garaile. Kontraerasoa gertatuko.
1917/6/3		Alemanak berriz sartzen ahalegintzen. Maiatzaren 31tik ekainaren 3ra bonbardaketak eta ahalegin gogorrak.
1917/6/23 1917/7/8	Genevreuille, Mollanes, Pomoy	Pausan.
1917/7/13 1917/9/11	Guewenheim	Alsazia ikusten.
1917/9/6 1917/9/27	Auberive	Guduak.
1917/9/27 1918/3/6	Hamon	Gunearen antolaketa egin behar.
1918/3/6	Yèvres, Braux-le-Grand, Braux-le-Petit, Les Rivières	Pausa.
1918/3/12 1918/3/26	Blaise-sous-Arzillières	Pausa.

1918/3/26	Chavanges-etik Chevrères-era, handik Pont Sainte-Maxence-era.	
1918/3/27	Tricot eskualdea Royaucourt-etik Rubescourt-era Assainvillers	Brai batailoia.
1918/3/28	Ayencourt Rubescourt, Royaucourt, Domfront, Le Ployron, Vaux	Nicolas batailoia. Montdidier inguruetakoa herrietan jartzen da.
1918/3/29	Assainvillers	3. batailoia iparraldean.
1918/3/30	Rubescourt Ferme-le-Pas Ayencourt Domfront Royaucourt	3. batailoia 10. konpainia 11. konpainia hara buruz 2. batailoia 6. batailoia Le Monchel erasotzen. Alemanak gibelka.
1918/4/5	Domfront	Erregimentua Domfront-etik jaisten.
1918/4/15	Courcelles	Courcelles aldera igotzen.
1918/6/8	Courcelles	
1918/6/9		Erasoa jasaten, goizeko 2etan. Obus toxikoak, lehergailuak, ke-eragileak. Baina lau eraso eginik ere, alemanak beti gibelera igorriak.
1918/6/10	Méry	Alemanen erasoak.
1918/6/11	Montgérain-ko Lisières parean	Erasoak eta borroakak.
1918/6/22	Cressonsacq, Rouvillers	Hara joaten, geldirik egoteko.
1918/6/23	Laignéville, Candilly, Monchy- Saint-Eloi	
1918/6/24	Jubécourt, Ville-sur-Cousances	Hara bidean.
1918/7/2	Grange-au-Bois, La Noue, Les Senades, Le Souniat	
1918/7/4	Lochères	
1918/7/12	Vauquois, Neuilly	Argona.
1918/8/25		
1918/8/25 1918/9/16	Neuville-sur-Orne, Laimont à Ocroy?, Néry, Huleux, Champlieu Saint-Crépin, Rethondes, Vic-sur- Aisne, Bitry, Vaux, Nouvron- Vingré	
1918/9/16	Neuville-sur Margival	
1918/9/17-19		Guduak.
1918/9/20		Alemanen kontraeraso bortitza. Gibelatuak dira.
1918/9/25		Alemanen kontraerasoa. Huts egiten du.
1918/9/26		Grenada borroakak.
1918/9/28	Motte Pinon	Alemanek lubakiak utziak. Lerroa Pinon baino harago bultzatzen. Herria zeharkatu, oihana segurtatu.
1918/9/29		Oihaneko bizia gogorra, alemanak beti bonbardatzen ari.
1918/10/12	Ailette kanala Montarcène	Patruila batek lortzen du zeharkatzea. Geldirik.
1918/10/14	Mont-Fendu Ferme Saint-Georges Barenton-Cel	Ofentsiba, 111 maldan. Hartu. Hartu.
1918/10/15	Verneuil	Alde horretara aitzinatua.
1918/10/16	Verneuil	Borroka gogorak geltokian.
1918/10/22	Barenton-sur-Serre Cohartille	Hartua (borroka 20ean hasi ziren). 1. batailoia hara buruz aitzinatzen.

	Froidmont	Herri horretatik 800 metrora heltzen, tiroen gainerik.
	Valois	Pausa.
		Armistiziatik landa, Alsaziara.
1919/1/15	Mulhouse Saint-Louis Ensisheim	Medaila militarra ematen. Saint-Louis sektorea zaintzeaz arduratuak (Pont d'Huningue), Mulhouse-en pont de Chalampé.
1919/6/22	Sessenheim Drusenheim	Alerta. Alemaniari ihardesteko prest.
1919/6/24		Alemaniak galdu duela aitortzen.
1919/6/27	Baiona	Desfilea, dena ohore

Irudia 1. 49. Infanteria Erregimentuaren ibilbidea, Baionatik atera eta Baionara itzuli artean.

Iturria : Historique du 49e régiment d'infanterie pendant la guerre 1914-1918.

18. Infanteria Erregimentuaren ibilbidea

Jean Saint-Pierre 18. Infanteria Erregimentuan ibili zen garaiko ibilbidea dago ondoko taulan:

Noiz	Non	Zertan
1916/9/22	Sainte Ménehould	
1916/9/23	Chêne (Aube)	Ikasten. Tresna berriak erabiltzen.
1916/11/6		
1916/11/25	Somme aldera	
1916/12/24-25	Bovent	Bi ehiztari batailoi ordezkatzeko. Harbonnières ondoan. Borroka gogorak, lurra erortzen, etengabe berriz egin behar trintxerak. Lohian bizi behar.
1917 hasiera	Bernt-en-Santerre, Auchy-la-Montagne	Hotza, etsaiaren bonbardaketa anitz.
1917/2/12	Aisne-era buruz	Britaniarrek tokia hartzen.
1917/4/16	Oulches eta Vassogne-tik hurbil	
1917/4/17		Ofentsiba handia. Ez aitzinatu. Hamar hil, 13 zauritu.
1917/4/21-22	Craonne	233 RIren tokia hartu.
1917/5/2	Craonne	Prestaketak. Bezperan Kaliforniako goi-lautada gainera.
1917/5/4-7	Craonne	Borrokak (mendebaldeko azken etxetik Tirbach-eko courtine-raino). Kaliforniako goi-lautadan eraso 4ean, 49 eta 34 RIrekin batera. Biharamunean eraso orokorra.
1917/5/6-7	Fève-en-Tardenois eskualdea	414 RIk lekua hartu. Galtzeak: bi aitzindari hilak, bost zaurituak, bederatzia desagertu; 15 aitzindari azpiko hilak, 11 zaurituak, 16 desagertu; 153 soldadu hilak, 179 zauritu, 395 desagertu
1917/5/29	Beaurieux	416 RIren lekua hartu, Craonne mendebaldean. Masson eta Robert-ko bataila. Vaucerc-eko gaina
1917/6/2		Etsaiaren bonbardaketa, bortitz
1917/6/16	Marne, Vesoul	Autoz eta trenaz
1917/6/24	Vesoul, Alsazia, Soppe-le-Bas	43 RICren lekua hartu
1917/7/16	Pont d'Aspach eta Burnhaupt	Toki lasaia
1917/9/29	Montzwiller	

Irudia 2. 18. Infanteria Erregimentuaren ibilbidea, 1916ko irailaren 22tik, 1917ko irailaren 29ra.

Iturria : Historique du 18e régiment d'infanterie pendant la guerre de 1914-1918.

123. Infanteria Erregimentuaren ibilbidea

Jean Elizalde *Zerbitzari* 123. Infanteria Erregimentuan ibili zen garaiko ibilbidea:

Noiz	Non	Zertan
1914/8/5	La Rochelle	
1914/8/8	Barisey-la-Côte	
1914/8/15	Manonville	
1914/8/16	Gironville	
1914/8/18	Sorcy	
1914/8/19	Fourmies	
1914/8/21	Walcourt, Chastres	
1914/8/24	Silenrieux, Robechies, Chimay, Salles	Gibelatzea
1914/8/27	La Bouteille	
1914/8/28	Mont d'Origny	
1914/8/29	Bernot, Landifay, Ribemont	Jonqueuse baserriko eraso, gibelatza.
1914/8/30	Guisse, Serre Charonne Dormans	Erasoa, gibelatzea. Aisne zeharkatu. Marne zeharkatu.
1914/9/5	Provins, La Houssaye gaztelua	
1914/9/6	Montceau-les-Provins	Herria hartzen.
1914/9/8	Grand Morin	Zeharkatzen.
1914/9/9	Petit Morin	
1914/9/10	Chateau Thierry	Marne zeharkatu.
1914/9/11	Fère en Tardenois	Ourq zeharkatu.
1914/9/12	Breuil, Romain	Vesle zeharkatu.
1914/9/13	Ventelay	Herria hartzen.
1914/9/14	Pontavert	Aisne zeharkatu.
1914/9/15	Berry-au-Bac	Erasoan parte hartu.
1914/9/18	Pontavert Beaux Marais-ko oihana Chevreux	Bidea hartu. Erasoa. Burdinbidea zaintzen.
1914/10/16	Moulin Brulé, Metz baserria Paissy	Bi borroka. Borroka.
1914/10/28	Chivy	
1914/11/2	Vieil-Arcy Soupir, Moussy, Verneuil	Pausan. Aisne-ko zubia zaintzen. Alemanen eraso handia.
1914/11/12	Verneuil-Moussy	Metz baserri gunea okupatzen.
1914 bukaera	Moussy-Verneuil-Beaulne	Lubakietan.
1915/1/12	Vendresse-Troyon	249 Rlren lekua hartzen.
1915/1/16	Cerny gaina	Alemanen eraso.
1915/4/13	Port-à-Binson, Coucilly	
1915/4/27	Epernay, Villers-Daumont Vieil Dampierre, Sivry-sur-Aube	Geldirik.
1915/5/1	Verdun, La Queue-de-Mala, Belleray, Bévaux	Geldirik.

Irudia 3. 123. Infanteria Erregimentuaren ibilbidea, gerla hasieretaik 1915eko maiatzaren 1era.

Iturria : Historique du 123e Régiment d'Infanterie. Campagne 1914-1918

57. Infanteria Erregimentuaren ibilbidea

Jean Elizalde *Zerbitzari* 57. Infanteria Erregimentuan ibili zeneko ibilbidea:

Noiz	Non	Zer
1914/8/2	Rochefort, Libourne	Mobilizazioa.
1914/8/5-6		Trenez abiatzen.
1914/8/7	Maxey-sur-Vayse	Mugara buruz abian, 35 DI-ren barne.
1914/8/14	Rogéville	Geldirik.
1914/8/17		
1914/8/19	Pagny-sur-Meuse	Hara doa.
1914/8/20	Liessies	
1914/8/22	Frantzia-Belgika muga	
1914/8/23	Charleroi Lobbés Beaumont	Lehen gudua. 70. brigada hara doa. Hara gibelatzen dira eta gero eta gibelago.
1914/8/27	Nouvion, Condé-en-Brie, Montmirail	
1914/8/28	Guisse	Guduak.
1914/9/2	Dormants	Marne zeharkatu.
1914/9/5	Rupereux-Voulton	
1914/9/6		Marneko gudua.
	Courlandon, Romain, Ventelay, Rouey	
1914/9/13	Pontavert Corbény	Erregimentua sakabanatzen. Corbény herria hartzen.
1914/9/14	Ville-aux-bois	Alemanen ihardespentik gibelera egin behar.
1914/9/18	Cuiry-les-Chaudardes	Pausa.
1914/9/20	Vauclerc	Gain bat hartzen.
1914/10/16	Beaulne-Verneuil	
1914/10/25	Verneuil	
1916/4/15		
1916/4/15	Boursault eskualdea	
1916/5/5	Vaux	Verdun.
1916/5/17	Thiaumont baserria,	Douaumont gaztelu parean. Gaztelu hau erasotzeko, 20ean.
	Ligny-en-Barrois	Pausa.
	La Harazée	
1916/9/30		
1916/9/30	Fleury-ra	
1916/12/25		
1916/12/25	Proyart	
1916/12/26	Berny	
1917/2/10	Crévecoeur	
1917/3/5	Warzy-Guerbigny	
1917/3/15		
1917/3/16	Méry-Tricot-Rollot	
1917/3/22		
	Bouillancy	Pausa.
	Fismes Nord de l'Aisne	
1917/4/30	Beaurieux	
1917/5/3	Casemates	
1917/5/4	Craonne	Craonne inguruan, ekialdean 49 RI dago. Biharamunean eraso.

1917/5/6	Beaurieux Blanzy-les-Fismes Mézy	
1917/5/12 1917/5/14	Crézancy eskualdea	Autoz.
1917/5/14? 1917/7/8	Villersexel	Pausa.
1917/7/14	Badricourt	Alsazian.
1917/9/12	Sévenans	
1917/9/20	Retzwiller	
1917/8/8 1918/3/3	Capron	Trenez.
1918/3/3 1918/3/23	Cramant	Pausa.
1918/3/23	Chouilly-Oiry	
1918/3/25	Ribécourt Baboef Noyon	Borrokak.
1918/3/26	Mont-Renaud (1 bat) Sempigny (2 bat) Passel (3 bat)	
1918/5/30	Saconin (la ferme du Mont-Lavé)	Erasoa prestatzera, Soissons-etik hurbil.
1918/6/3	Persan-Beaumont	Pausa.
1918/6/18	Biesme	
1918/8/21	Breteuil	Burdinbidez iritsi.
1918/8/24	Fransart	
1918/8/28	Ingon Nesles Rouy-le-Petit	Borrokak.
1918/9/6	Béthencourt	Somme zeharkatzen.
1918/9/7	Villers-Saint-Christophe	
1918/9/12	Happencourt	
1918/9/15	Fontaine-les-Clercs	
1918/9/21	Soissons Richaumont Amigny-Rouy	
1918/10/17	Anguilmont Renansart	
1918/10/20	Nouvion-le-Compte	
1918/10/28	Chevresis-les-Dames	
1918/10/30 1918/11/8	Danizy	Pausa.

Irudia 4. 57. Infanteria Erregimentuaren ibilbidea gerlak iraun zuen denbora guztian.

Iturria : 57e régiment d'infanterie. "Le terrible que rien n'arrête". Historique du régiment pendant la grande guerre 1914-1918.

Eskualduna-ko idazleen matrikula erregistroak

Jean Saint-Pierre

Saint-Pierre **DI**

Nom : **Saint-Pierre** **DI**
 Prénoms : **Jean**

Numéro matricule du recensement : **1136**
 Classe de mobilisation : **1903**

ÉTAT CIVIL
 Né le **28 Mars 1884** à **Tellepandue** canton **Tellepandue**
 d' **Ustaritz** département des **Pyrénées-Atlantiques** résidant
 à **Peyroue** canton de **St-Jean-Pied-de-Port**
 d' **Ustaritz** profession d' **ouvrier en chaussures**
 fils de **Jean** et de **Marie** domiciliés
 à **Tellepandue** canton d' **Ustaritz** département des **Pyrénées-Atlantiques**

N° **73** de tirage dans le canton d' **Ustaritz**

DÉCISION DE CONSEIL DE REVISION ET MOTIFS.
Engage volontaire

Compris dans la **A** partie de la liste du recensement cantonal (portion).

DÉTAIL DES SERVICES ET MUTATIONS DIVERSES.
Engagé volontaire pour trois ans à Bayonne le 9 novembre 1903 dans les conditions de la loi du 11 juillet 1892 (art. 23 étudiant école nationale) au titre de 119-100. L'Intérieur, arrivé au camp d'immobilité le 11 novembre 1903 sous le N° 11346, soldat de 2e classe. Envoié dans la disponibilité le 13 octobre 1904 en attendant son passage dans la réserve. Certificat de bonne conduite accordé.

Dans l'armée active : **119-100 d'infanterie**

Dans la disponibilité ou dans la réserve de l'armée active : **13-100 d'infanterie**

Dans l'armée territoriale et dans sa réserve : **119-100 d'infanterie**

LOCALITES SUCCESSIVES HABITEES
 PAR ordre de chronologie de domicile de la mobilisation

Date	Commune	Soldat ou résigné
19 Juin 1906	Grand Semisiers	Bayonne
12 Oct 1906	St-Jean-de-Land	Coubert
11 Juin 1908	Bay	Bayonne
19-22 1908	Rome-Hériva	Bayonne
3 Juin 1910	Grand Semisiers	Bayonne
11 Juin 1912	Beas-Sarre	Bayonne
4-5-19	Bayonne	Bayonne

EPOQUE
 de la disponibilité de l'armée active

Date	Commune	Classe
1906	1906	1906
1915	1915	1915
1922	1922	1922
1935	1935	1935

Section du 1er septembre 1889.
 Les hommes n'ayant pas servi en France.

Irudia 5. Jean Saint-Pierreren armadako matrikula erregistroa. Iturria : Archives Départementales des Pyrénées Atlantiques. Série R (I R 755)

tel-00747067, version 1 - 30 Oct 2012

Jean Etxepare

Étcheperre
 Nom : **Jean**
 Prénoms : **Jean** Surnom : _____

N° de tirage dans le canton d' **Hasparren** : **63**

ÉTAT CIVIL.
 Né le **21 Décembre 1877** à **Baschiquita**, canton de **Bordeaux**, département d' **Arenberg**, résident à **la Giroude**, profession d' **étudiant**, fils de **Jean** et de **Cristianne Bidéparre**, domiciliés à **Mendisonde**, canton d' **Hasparren**, département d' **B.P. Bas**

N° **63** de tirage dans le canton d' **Hasparren**

DÉCISION DU CONSEIL DE REVISION ET MOTIFS.
 (Indiquer la nature des dispenses.)
PROPRE AU SERVICE
 Dispense art. 21. Fils aîné d'une famille de 7 enfants et art. 23. Aspirant au doctorat en médecine. Compris dans la 2e partie de la liste du recrutement cantonal (1er portion).

DÉTAIL DES SERVICES ET MUTATIONS DIVERSES.
 (Campagnes, blessures, actions d'éclat, décorations, etc.)
 Incorporé à compter du 11 novembre 1898 et incorporé au 2e régiment d'artillerie le 20 mars 1899, n° 11653. Affecté le 20 mars 1899 en compagnie et attendant son passage dans la réserve qui aura lieu le 1er octobre 1901. A reçu un certificat de bonne conduite.

Dans l'armée active. Indication des corps auxquels les jeunes gens sont affectés (2).
 Dans l'armée active. **1er régiment d'artillerie**
 Dans la disponibilité ou dans la réserve de l'armée active. **1er régiment d'infanterie**
 Dans l'armée territoriale et dans sa réserve. **148**

LOCALITÉS SUCCESSIVES HABITÉES
 PAR SÉRIE DE CHANGEMENTS DE DOMICILE OU DE RÉSIDENCE.

Date.	Communes.	Subdivisions de région.	Il doit être en 1 ^{er} ou 2 ^e portion.
1898	Baschiquita	Baschiquita	1 ^{er}
1899	Baschiquita	Baschiquita	1 ^{er}
1901	Baschiquita	Baschiquita	1 ^{er}

ÉPOQUE À LAQUELLE L'HOMME EST PARTI DANS

la disponibilité de l'armée active.	la réserve de l'armée territoriale.	l'armée territoriale.	la réserve de l'armée territoriale.	DATE de la LIBÉRATION du service militaire.
1 ^{er} octobre 1901	1 ^{er} septembre 1911	1 ^{er} septembre 1917	1 ^{er} septembre 1921	1 ^{er} septembre 1921

Passé dans la réserve de l'armée territoriale le **10 novembre 1901**.
 Libéré du service militaire le **10 novembre 1921**.

(1) Le degré d'instruction générale sera indiqué conformément aux prescriptions de l'instruction du 1er décembre 1893.
 (2) L'instruction militaire sera indiquée par les mots : exercé ou non exercé. On comprendra comme non exercé tous les hommes n'ayant pas passé au drapeau.
 (3) Pour les hommes compris dans la 1re partie de la liste, l'indication à porter est : Service ordinaire.
 Pour ceux compris dans la 2e partie de la liste, l'indication à porter est : Service auxiliaire.
 Pour ceux compris dans la 3e partie de la liste, l'indication à porter est : Service de réserve.
 Pour ceux compris dans la 4e partie de la liste, l'indication à porter est : Service de réserve de l'armée territoriale.
 Pour ceux compris dans la 5e partie de la liste, l'indication à porter est : Service de réserve de l'armée territoriale.

tel-00747067, version 1 - 30 Oct 2012

Irudia 7. Jean Etxepareren matrikula erregistroa. Iturria : Archives Départementales des Pyrénées Atlantiques. Série R (1 R 672)

Jules Moulier Oxobi

Nom : **Moulier** DE

Prénoms : **Martin Jules** Surnoms :

Numéro matricule du recrutement : **195**

Classe de mobilisation : **1908**

ÉTAT CIVIL.
 Né le **7 Avril 1888** à **Bidauxay**, canton de **Baigorry**, département des **Pyrénées-Atlantiques**, résidant à **Blas**, canton du **dit**, département des **Pyrénées-Atlantiques**, profession d' **adjuvant ecclésiastique** fils de **Jean** et de **Marié Thébarne**, domiciliés à **Baigorry**, canton de **Bayonne-mud**, département des **Pyrénées-Atlantiques**
 R. à **Esnaque 3**
 Marié le

SIGNALEMENT.
 Cheveux **bruns**, sourcils **bruns**, yeux **châtain**, front **courant**, nez **ordinaire**, bouche **petite**, menton **roud**, visage **ovale**
 Taille : **1 m. 59** cent. Taille rectifiée : m. cent.
 Marques particulières :
 Degré d'instruction générale :

DÉCISION DU CONSEIL DE REVISION.
 Classé dans la **5e** partie de la liste en **1909**. **Adjointe faiblesse**
 Classé dans la **5e** partie de la liste en **1910**. **Adjointe faiblesse extrême**

DÉTAIL DES SERVICES ET MUTATIONS DIVERSES.
 Inscrit sous le n° **45** de la liste

Maintenu dans sa position primitive par le **Commissaire de Bayonne (Ex du décret du 9 septembre 1914)**
 Classé service armé **Sans affectation** par la Commission de Réforme de **Bayonne** le **20 Février 1917**
 Affecté au **49e Rég. d'Inf.** armé au corps le **23 Juin 1917**
 Oblitération aux bords par la Commission Spéciale de Réforme le **4 Juillet 1917** pour **syphilis par contact** au **St. Roch** de **Bayonne** le **15 Octobre 1917**. Envoyé au **8e train** le **2 novembre 1918**. **Certificat de bonne conduite accordé**
 Envoyé dans ses foyers en congé illimité le **21 Juillet 1919** (app. des disp. de la C. M. N.)
7e classe de réforme par **1er Ex. de Révision** de **Bayonne** le **1er Mars 1920**
 Affecté dans la réserve au **1er Ex. de Révision** de **Bayonne** le **1er Mars 1920**
 Placé dans affectation le **1er Août 1929**

CORPS D'AFFECTATION.	NUMÉROS	
	au contingent spécial.	MATRICULE ou de répartition.
Armée active.		
Disponibilité et réserve de l'armée active.		
Armée territoriale et sa réserve.		
	49e Rég. d'Inf.	524 0223
	1er Ex. de Révision	147 819 61
		100 6022
	1er Ex. de Révision	147 819 61
	SANS AFFECTATION	
	1er Ex. de Révision	
	SANS AFFECTATION	
	SANS AFFECTATION	

LOCALITÉS SUCCESSIVES HABITÉES PAR AGITE DE CHANGEMENTS DE DOMICILE OU DE RÉSIDENCE.

Date.	Communes.	Subdivisions de région.	Il soumet. Il reconquiert.
2.9.16	St Pierre d'Arbe (cote?)		
2.12.1918	St Etienne	Bayonne	R
	Bayonne		

ÉPOQUE À LAQUELLE L'HOMME DOIT PASSER DANS :

Le service de l'armée active.	l'armée territoriale.	le service de l'armée territoriale.	DATE DE LA MOBILISATION
			15.11.1917

Ne remplir ce tableau que pour la formation d'un contingent spécial (congés, condamnations...)

Irudia 8. Jules Moulier Oxobi-ren armadako matrikula erregistroa
 Iturria : Archives Départementales des Pyrénées Atlantiques. Série R (I R 800)

tel-00747067, version 1 - 30 Oct 2012

Maintenu dans sa position primitive par le Conseil de Revision (Ex du décret du 8 septembre 1914)
 Classé service armé le 1er juillet 1917 par la Commission de Réforme de Bayonne (loi du 20 février 1917)
 affecté au 4e Rég. 5e Suppl. Arrivé au corps le 22 Mars 1917
 Collé service auxiliaire par la Commission spéciale de réforme de Bayonne le 4 juillet 1917 pour "Supplémentaire par certificat" (Art. 19e de la loi du 20 février 1917)
 Passé au 30e train le 20 nov. 1918. Certificat de bonne conduite accordé
 renvoyé dans ses foyers en congé illimité le 31 juillet 1919 (app. des disp. de la C. M. N.)

Armée territoriale et sa réserve. 18.624 h/24
 SANS AFFECTATION
 RÈRE DEFINITIVEMENT LE

LOCALITÉS SUCCESSIVES HABITÉES PAR SUITE DE CHANGEMENTS DE DOMICILE OU DE

Dates.	Communes.	Subdiv.
2.9.26	St Pierre d'Inche	13.
2.12.28	St. Esteban	13.
	Orreaga	

1917
 1958
 97 milis.

Interieur du 22 mai 1917 au 15 décembre 1917
 Aux armées du 15 décembre 1917 au 30 juillet 1919 11-11-1918 CD
 Aux armées du 30-11-1918 au 30-7-1919 CS
 Loi du 31 Mai 1939 Art. 126

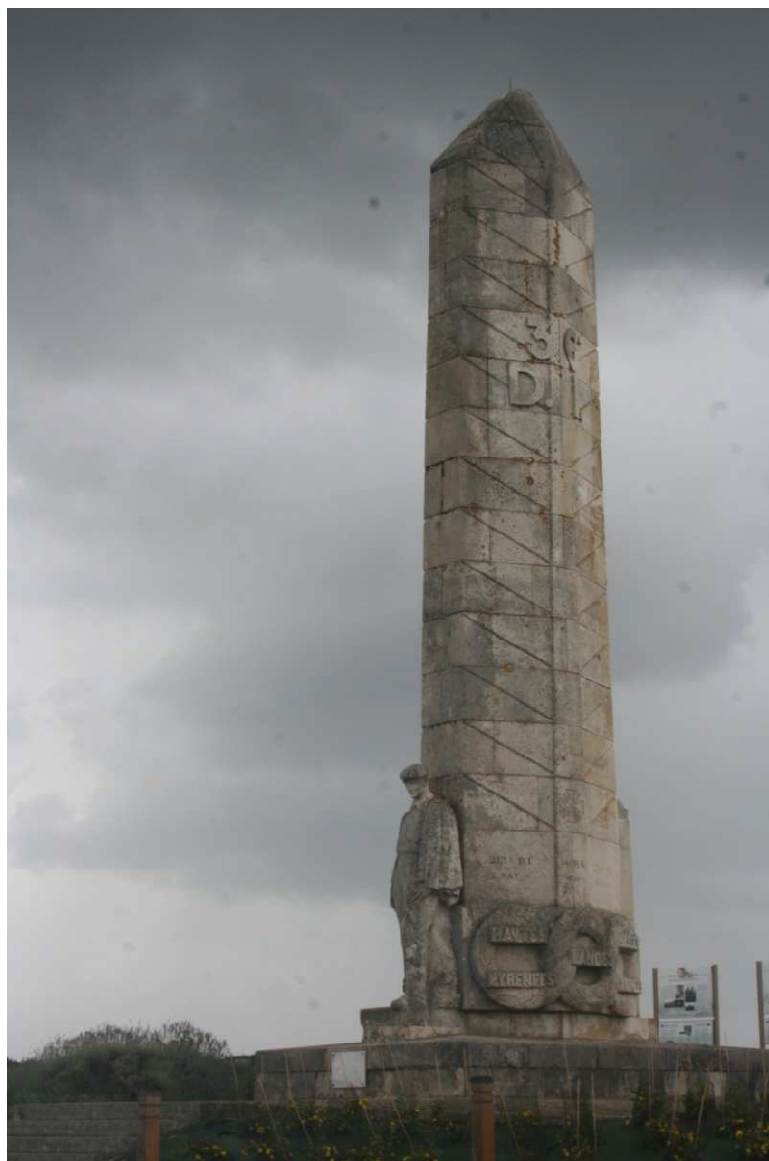
DECORATIONS, ETC.

EPOQUE À LAQUELLE L'HOMME DOIT PASSER DANS

la réserve de	l'armée
1 ^{er} dans 1	du au
2 ^e dans 1	du au
Supplémentaire dans 1	du au

Irudia 9. Jules Moulier Oxobi-ren matrikula erregistroa: gerla denborako datuak
 Iturria : Archives Départementales des Pyrénées Atlantiques. Série R (I R 800)

Euskaldunen monumentua

Irudia 10. "Le Monuments des Basques", Craonnelle.

Argazkia : Eneko Bidegain

ZENTSURARI BURUZKOAK

Zentsuratutako zati bat

Eskualduna astekariaren 1914ko urriaren 30eko alearen bigarren orrialdea:

har da igarileko artala bati gora. — Bada-
kil, baina » beharra lagun », ez dela egi-
nen bizi beiratu nah dezak?

« Sekulan ez duzunat konprentakato no-
la aizen izan, segur ez nirelako ez beriz
egileko ».

« Jantzetan nirendatari guztiko aherbe-
laha, bide bazarrekio perzin erretu ha-
tara etzama ikusien dud frantzes soldado
bat; ed berak bura ere ez kolpatan, bai-
nati akhila ebekufatua; ni baino eskuta-
rik jomagus.

« Elhauri heretoleko labarik, ez etzara,
Ahal berrak chafarazarik besotik atxi
kiz badaramat onekin. Eskutarik lera
tzen zizkulan marz nahi, eta ezvizen.

« Ahal bakotek, zati ebah-arazte, hantik
« Aizkerarik Erakarean hasta behar a-
tan nuen; ez bainuen utran eraman ahal-
ko, ez begine frantzes soldado multzo ha-
tan eritza heldu nirepost, lertotarik.

« Han ahal guzirik egin ezabaten bar-
nerren pila-arazateko.

« Nola ginen biazirik ahera, ni ez arto-
kari eskar, bera omen heldi haran gainen
egonik; berne gizaan nik bidean hartzem-
nik, ahulzirik biltzara zaramana ».

Guk ez dugu oraino ukari behakotik
baitan: Eskualdunari » ere bertze edo zozki
berak gerta otzigitakoa da nabigabe-
hoi. Uste gabetarik emanen dugu... baina
ez dela jaiatuko dautzen zerbit. Eguno
hanttan beren badokogu hokako bati zuri
bat.

Behar da gogoratu izel lehi, edo kareta
onak... Erakotzate, Gehingo ez izite
gogorat hantzeritza deunatari, gela
ahulzite bantzin. — Ateki.

ETHENDURAK
edo sabel ttipiaren Yaustek
sendatuak dira OPERAZIONERIK gabe

Zer peshola eta min hastiala, etzende-
ri! Lur-langieri da gertarik aher.

Beraz zer eogia erorentat, E. Gerberon
Parisiar etzendera arribatate beretik ha-
tuzem sendatugatu! Oraino maginta ez
nen giza lotan arribatzen ditin eta senda-
tuzan etzendera guzik, ba eta barneko siren
aldaririk eta makotarik oro, operazioe-
rik gabe; dera pesholarik gabe, lanak eta
oro usian egiten.

Hortakoz ategin dugu jakio-araztea E.
Gerberon delako jama, ja izel hanttan
eragotia, berran izanen dugula, bera, ha-
ren beharra duketenen zerbituko:

DONIANE-GARAZIN, hazilaren 25o,
astelohenerekin, *Central Hôtel*.

Chaus hauen yakinaraztea orori zerbitzu egiten lizake
Heretikoko ebizienent zaitugu paper hau phasara dezanun
ware antze eta adtekidér.

Maisons Recommandées

BAYONNE

ASSURANCES Cédarans (Vie) — Zorrik
(Accidents) *Saint-Pé*, n.º 2, pl. Cath.
BANAGISTE-GOUTELIER ; Girat, Leuer-
not, n.º 3, rue Argonne.

BIJOUTERIE ; Artiste de religion, Di-
barro 3, rue Argonne.

CHAIBONS ANGLAIS ; Worms et Cie, ar-
matzera, 8, Avenue Bonifacio.

CHAUSSURES ; Lardé, 17, rue Port-de-
Castets.

CHIRURGIEN-DENTISTE ; Iratxek Gaste-
re, 1, rue Poissonnerie, face aux Halles

ÉPICERIE ; Lotague, Perrot, 1000, rue
des Halles, 3 et 5.

FUMISTERIE ; Marie Nivart, Fontenay,
Salle de Bain, 19, rue Thiers.

GRANDS MAGASINS du PRINTEMPS, rue
Port-Nouf et Gambetta.

MEUBLES ; Babel-P4, place des Victoires,
PARAPLUIES ; Au Robinson, 4, rue Cam-
betta.

PHARMACIE ; Lavozy-Larreguy, place St-
Raphel.

QUINCAILLERIE ; A. Soubert, rue Argon-
ne.

VINS ET SPIRITUEUX ; Crasset, rue Sa-
batier et Vieille Bonifère.

Eskualdun kolpatutaz

Eskualdun soldado bat. « Zabalera »
Estariztara, hiza geroz Parisen, geroz
kolpatutak, azken oronatan zerbitzen edo
morietan galdit, behar ezin kongveni-
turko bizi bazarretan Erakota, Tréguen
delatza jaun bati gogoratu omen zate,
behar dugu bur-arazate. Eskualdun-
tarik, eta Eskualdunentzat dukitako atxi-
kimendak, lagun baina eta lapurtza ha-
tze bidez, — behakotik etakigun beriz
gertza — Parisen eta Parisiko inguruetan
ahak egiten, geroz kolpatutak edo erit-
kutik han dituzten eskualdunentzako
hartzemateko lehenbaiten oro.

Izan ez gertze ebekotuzetan sar,
zati eta lera eskualdunentzako geroz izan
ahak da egun zortzi, eta on hari komendak
guk eman dezogun eskualdunentzako.
Aheretan delako jama lagun biltzuzkin
baitza omen da hantzi.

Behakotik lera dituzko hantzi behakotik

EMAZTEAK ALEMARIAN

Hantzi arribatari edo arribata sinoko
gizakoro soldado aheratuz, geroz gizon.

EZ DESOHORE

Ez datur zoren burari eman edo zain
kuztarentzat pelahara, bidez lertze-
lako rari baik desohore d'era.

Behin behin tzarier berdeko kon. Ba-
hala hantzik gehingo zerbitzik, bide
hokak Karetz oneri ere hartzem bati edo
ekia zerbit duketen lera izendat gero
behera, onak aiki gertatuko zate Ozean
buruan omen oia.

Behakotik begia batetik du guri edo
nati kolpatzen, Nola baita buru kuzko
behera buru kezan murriz dukin gizo-
an hantzi geroz, hantzeri kuzeta pelahara.

Batu eskolpetan dira, Zertik?

IRAKURTZALEA

Hantziak d'era gure bati lek ez bati
rakulzikatuz dezanen geroz eretan kuzeta.

MIARRITZE

Hiri hantzi bizi ebetzi da atekide-
mon » Jules Labat. Hantzeri onuzte
ohi, Eskualdunentzako deputatu hantzi izan
Emparader zarama deunatari. ».

Geroz on bati, gertatzen on, eragile
handi, dituzten behakotetarik bat. ».

Ahik hantzi zuri, hantzen hego-
hantzeri bati, hantzi hantzi.

Egun atezatuzko ebekotuzetik eman;
nisi hantzi bantzeri, bantzeri beriz hantzi
beriz bantze gehingo aheratzen. Bertze aiki-
diko bantze.

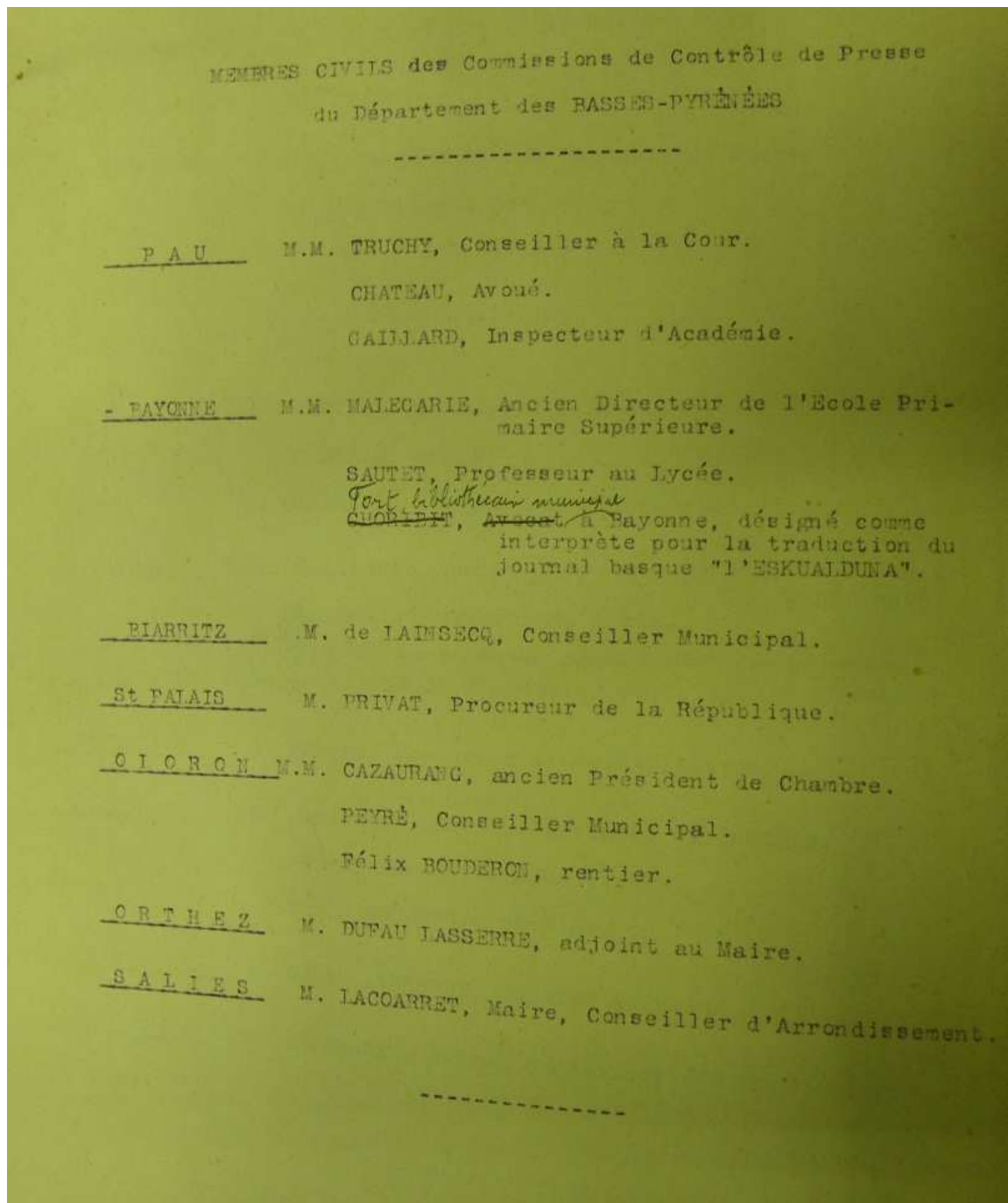
DONIANE-GARAZI

Eugène Candau, lagun aheratuzak, oho-
ko arribatate » akuzatuzen ebekide » er-
guta, medela urtekoak eta ero dituzten,
zain zerbitzuko izanen da astelohen pu-
zer hantzeri » ostelatu. ».

Irudia 11. 1914ko urriaren 30eko Eskualduna, 2. orrialdea.

Baionako zentsura batzordeko kideen zerrenda

Pirinio-Atlantikoetako artxiboan,

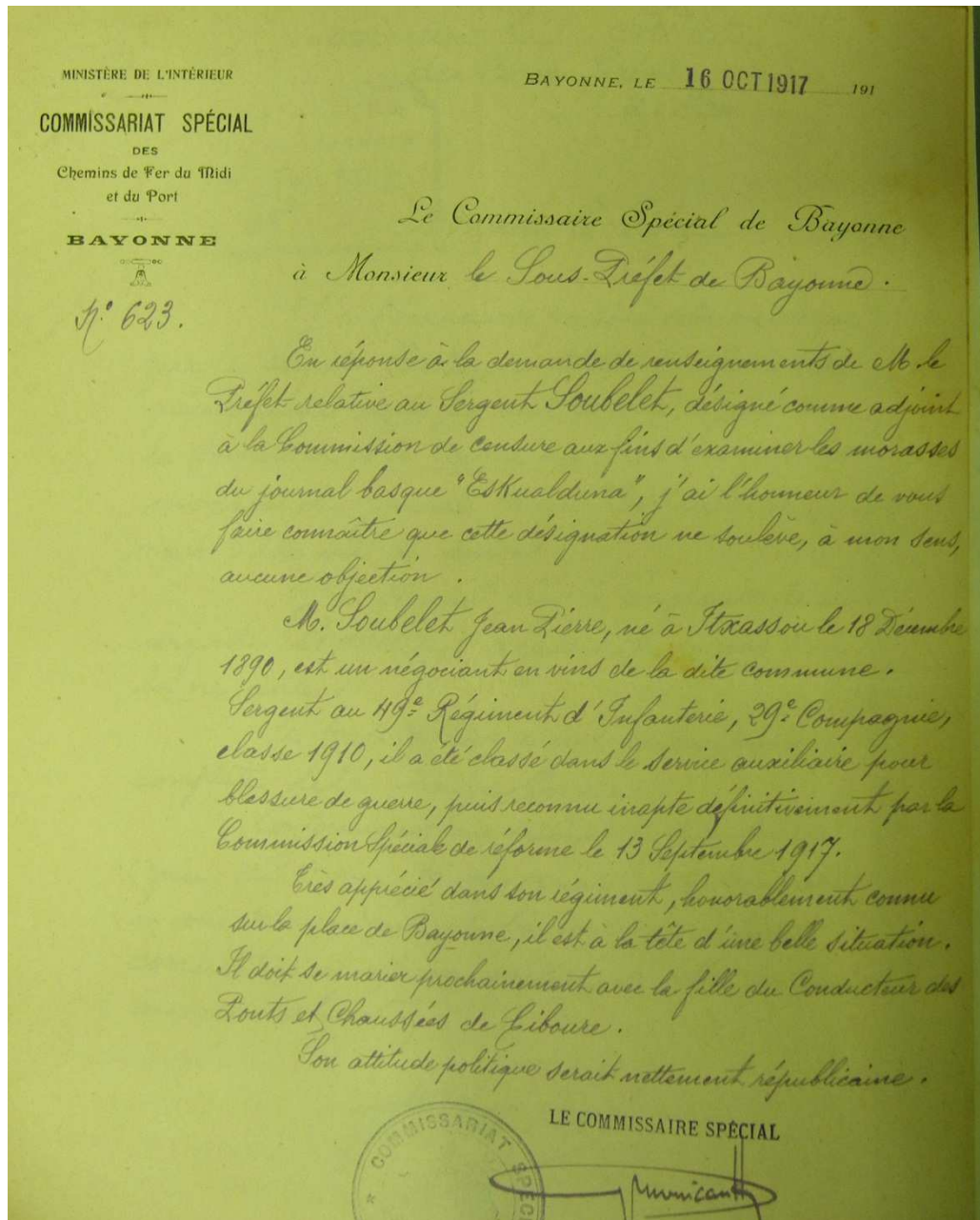

Irudia 12. Baionako zentsura batzordeko kideak.

Iturria : Archives Départementales des Pyrénées Atlantiques. I M 123 kartoina.

Eskualduna-z arduratzen diren zentsuratzaileak

Zentsura batzordean *Eskualduna*-z arduratuko zen Soubelet sarjentuaren izendapenari buruzko agiria (Pirinio Atlantikoetako artxibotik):

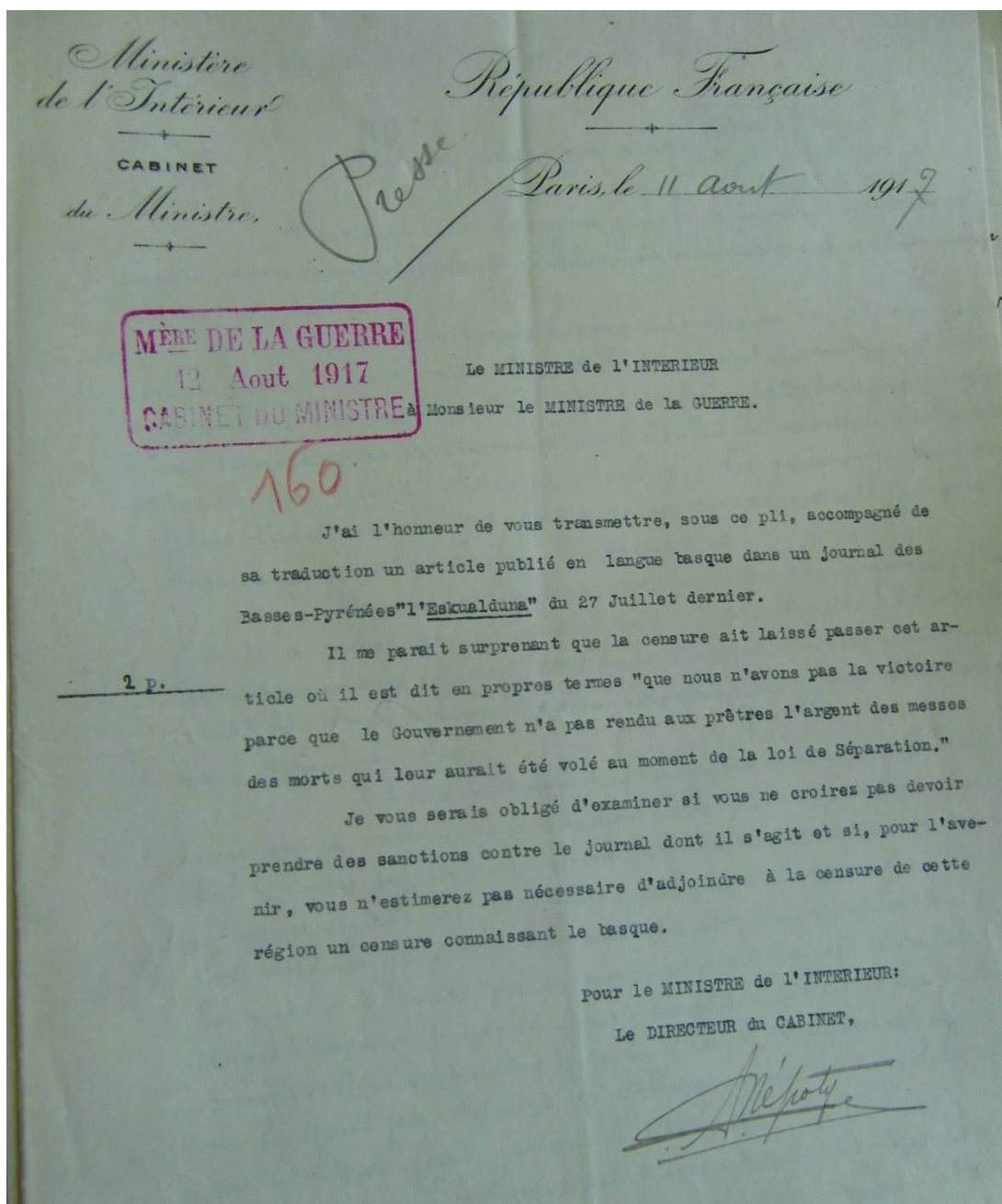

Irudia 13. Baionako komisario bereziaren gutuna (1917ko urriaren 16^a) Baionako suprefetari: Soubelt sarjentuaren izendapena, *Eskualduna*-ren kontrolatzaile gisa.

Iturria : Archives Départementales des Pyrénées Atlantiques. I M 123 kartoina.

Zentsuratu gabeko artikulu bati buruzko istilua

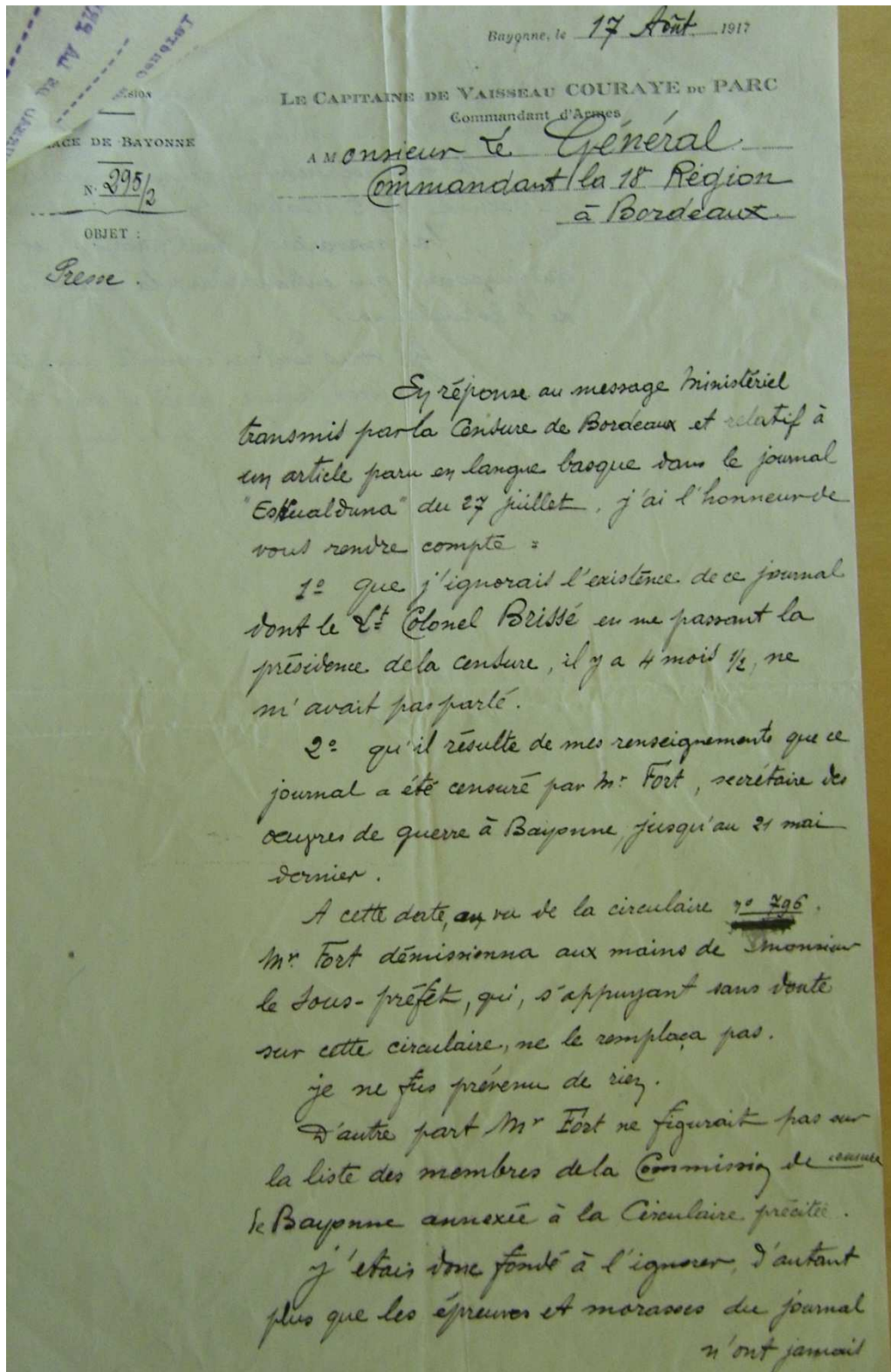
Frantziako Barne Ministroaren kexa, *Eskualduna*-ko artikulu bat ez zelako zentsuratua izan (Defentsaren Historia Zerbitzuaren Vincennes-eko artxiboan dago dokumentua):

Irudia 14. Frantziako Barne Ministroaren gutuna (1917ko agorrilaren 11) Frantziako Gerla Ministroari, *Eskualduna*-n argitaratzen utzi zen artikulu bati buruz.

Iturria : Service Historique de la Défense (Vincennes) : 5 N 389 kartoian.

Barne ministroari Baionako kapitainak Bordeleko jeneralari eman azalpenen kopia hau igorri zioten, Eskualduna-n argitaratu artikulua auziarean dosierrean:

Irudia 15. Baionako kapitainak Bordeleko jeneralari igorri azalpenen (1917ko agorrrilaren 17°) lehen orrialdea, Eskualduna-n argitaratu artikulua.

Iturria : Service Historique de la Défense (Vincennes) : 5 N 389 kartoian.

ESKUALDUNA-RI BURUZKOAK

Eskualduna-ren azala

Gerla lehertu ondoan *Eskualduna* astekariak egin zuen azala, 1914ko agorrilaren 8an:

28^{ena} URTEA. N° 1428
28e ANNÉE.

LE NUMERO : 5 CENTIMES

ORZHALEA AGORRILAREN 7^{ena} 1914
VENDREDI 7 AOUT

Herrialde guzietan (okl onak badira;
Bainan ibotzak dit) 20az Eskualduna

ESKUALDUNA

JOURNAL BASQUE-FRANCAIS HEBDOMADAIRE

<p>ABONNEMENTS</p> <p>Paris Banquet..... 4 fr. par an. France .. 8 fr. Etranger .. 10 fr.</p>	<p>REDACTION ET ADMINISTRATION : 69, rue Bourgneuf, BAYONNE</p> <p>S'adresser à M. Clément MONGE, administrateur</p>	<p>PUBLICITÉ</p> <p>Chronique locale..... 1 fr. » la ligne Réclames..... 0 fr. 60 Annonces..... 0 fr. 40</p> <p style="font-size: x-small;">INVENTIONS A POURRAIT</p>
--	---	--

Gerla Haste - Biba Frantzia!

HERRIALDE AUZOAK GURE ALDE

Irakurtzalei

Gerla hau delakoz eta hunk di-rano izaltzekotan izanik *Eskualduna*, agertzen da oraino egun; eta gure ahedat da, nehondik nehore-ahat badugu, ez usko huna irakurtzaleak, noiz eta ere batira izan berri goss eta egarriekin, hain ahuen ordan, deus jakin gabe, bazterretikako berriak bazik. Hek ere noiz eta nola? Jainkoak dugun.

Guk ere bertetarik jakinez behar-ko ditugu ba eman; eta noiz edo noiz — agian bakin eta egun labur-eraz! — berri guturkin bagone, edo chuchenik, sagurik batea gabe, laburtuko dugu kaxeta, nola nahi, zer-taz nahi betherik emanen dugun baino lehen.

Halere, lanak behar dauzkula eman zoubet aldi ein helduz, behar gura; eta azken beltzan behar baginu ere, gure ahal guzia berze lan zerbit ein utziagori eratikitzeko, itzal-aldi bat egun luezage, labordage, egunen dugu eta hartuko duze othoi ho-bernera.

Bakarrik hitzeman dezakeguna da,

letik orai beran helzen zaukun ba-tek *Liberté de Sud-Ouest* deituaik, Italiak Alemaniarrekin bat egin zezan belduztzeko baitzen, jakin-arazi du Italiako gobernamenduak Frantzia-koari, ez dugula zeren Italia jazar dakigun heldurrik ukhan; gure alde ez bada, ez dela kontra ere izanen.

Egia bada eta Italia hitzeko ba-hinadago, bazauku aski alde hortar-rik.

ANGLETERRA

Hau ere asteart guzietako berria, Bortolatik heldu: Angleterratik hui-nak multzoka saritzen ari diren fran-tsez gazteak gara guzietan, itasoari bolzerakotan lehorretan, oihuka, bi-belka segitzen dituzte anglesek.

Oihuk oihu, libak biba, segurta-men osas omen dugu, gerla huntan, angles gobernamenduak, angles ar-mada, lehorrez ala itasoz, beretzki itasoz, gurekin izanen dela.

Indar gaitza baitu angles *marinak*, unuzi andana bat, gerlako unitziz munduan den bererik ederrena, orai arte alemanak ezin bardinu duena, nahiz hurbiletik darrakion.

Ba bainan lehorrez lehor Frantzia sarhartzu nahiz bere indar osas egi-

hitza atehiki du Frantziak; ontsa egin baitu. Biba Frantzia!

BELGIKA

Herrialde hunkin ez gura gerlaz oraino bat Alemaniarren kontra, bai nen hartara goarriko itchiuak dire. Huna vertako.

Ja *Luxembourg* delako herrialde berech batean barna heldu zauku Alemanak, angorik han sartzeko dretiko den gutiena gabe; gerla ba-tean barna ez diren tokietan sar-tzea ez baita haiza, nazione guzietan arteko legen aralera; bertalde *Lux-embourg* hortan ez sartzen elgar hitzartua baitute beretzi horren inguruko eresauna guziek; berak Ale-manak eta Frantziak.

Hitz jatu deukute hor beraz Ale-manek; ez dute orotako.

Belgikari buruz lan tzar heraren egietokotan ditugula da berria, zer egiten badute eta ez badute.

Ja Belgikako gobernamenduak er-rana du goraki, nahi dela here ere-manen naus; ez duela ul'iko ar-rozik hantzerera.

Aholarik gabe, alizina sartzen ba-da beraz Belgikan Alemana, han gaitzi errechkiago jazaritzeko guri,

tugu zeren, behin eta behin, Fran-tziar ezti; ez eta ere lotsa.

Cluaberon, Bachenabarren, Lapur-din, orotan oldar bera.

Larumbat arratsalde erditan, ata-bolak eta elizetako ezkilak entzu-torekin, eta jandarmek hantza larrapatat baster guzietarat hel aha-lu hel, afidhen eman-arazterat berri guzietan, Lertura batek hartu ditu oro. — Zer da hori? Gerla othi?

Elzen gerla oraino, bainan hartarako azken urhatsa. Urhats hat goiza, Frantziako guziak egin zezalako deia: « *Ordre de mobilisation générale* ».

Berrogot-ta bertz urtherainoko gi-zon guziak alidat; baitu hechelha gauertirik goiti; bertzeak andanaka, lau, bertz egunez kasik oro.

Gaua zoin beren etchetan solasen eta goostan egonik, hiharamuneko-tzat oro deliberratuak ziren egubi-dearen helhetzeri; uko egin gabe.

Zenbeitok usie ez bezalako dute hor beren burua erakutsi Eskualdun gizonak. Ederki!

Zenbat chehetasun hunkigarri gi-nituzke leuen emaitelo, emaitelo edo gubarnak gure begiz itasak! Ber-tze zenbat sekulan jakina ez dituz-gunak eta agian Jainkoak saristatu-ren dituenak, bakoldari meretzilo bagotza emenez bertetat eta fami-larentzat.

Hemur hiru, lau gizon gazte eta aduneko, etcheko langile guziak hor harat doazte, nausi eta mutbil, emax-te alul, zakar bigatu, haur hotz ba-Luzen gain utzirik oro; lan etcheko gizon bakorra, ugi edo arki, bizianen egile bakarra; erumea, eri, okatu ba-Luzen lagles gerlarat; suaren jizla-rik ez zeleta geldiltzen etchean.

Jaitzes lotzagariago sekotan eta kursia handiago, azkarrago chedea.

Probek lana, lanuk gabe edo lan dutz bizi zirenak bere izante gochoa, orok oro utz eta loth, hala behar, denaz

koan ez balerate garhak, Frantziar-ek egin luke behelkiz.

Ahalik lobekiena thardetsi diot: « *Brave femme, ayons confiance en Dieu* — Es, jauna, bainan zinez egia: ene senharak here biziaren sakrifizioa egin duen bezala, nik ere onest n dut bihotzetik; ahargun-tas gelbitzera nago, Frantziak irra-bazteketan ».

Emazte batean kurcua hori, bi haurren hazteko lanak ez iziltza, Frantzia oso geldiltzekotan, ez dute orok menturaz komprentuko; ezta guriago eder eta, oren huntan, ar-men alichagari.

Arabarar, xeri ez gaude?... Holo-koek daukite artieltsiko Jainkoaren urrikaimendua.

BURDINBIDEAK

Oro soldadoz betherik dabiliza urinak, laral-lunat. Igande arra-tsez goroz, berke nahoz ez dute har-tzen nehondik nehorako; ez eta zen-tur, ez deputaturik ere.

Calonne zenaturak, Guichenon eta Ybarregay deputatuek ukau ditulenen Parisenat galdia, gerla onhartu behar ginen ala ez, errotiko, ez edo ba, beren boza; hiruak be-rehain nahi izan dire joan, lehen trenez agidhen arratsaldian. De-putatu; zela, etzela leien tokirik, Bertalde *frans militaires* hontaz Pa-riera orduko, biharamungoa zite-ke-la, Bostan gelditu behar izan dire.

Asteartean, lau ezin bertzea; nahiz Gambaren bitzeta 24 onez luzatua zen, etzirela heldu elhallo sekul goiz, hiruak baten Prefetaren mehoz le-lefontatu dute Parisenat, Frantziaren etesian kontra Gobernamenduak egi-nen dituen onhartzen dituzte.

Gerla, lehozago joana Parisenat, behartu zaito.

Zenbat diren traina ezin hartuz gelditu, zombat bildu Parisen, zom-

Irudia 16. Eskualduna-ren azala (1914ko agorrilaren 8a)

779

tel-00747067, version 1 - 30 Oct 2012

Ipar Euskal Herriko egunkarien fitxa

Paueko prefeturak astero atxikitzen zuen Ipar Euskal Herrian inprimatzen ziren egunkari eta aldizkariari buruzko taula bat, ale kopurua, zuzendaria eta tendentzia politikoa zehaztuz (Pirinio Atlantikoetako artxiboan daude dokumentu horiek). Ondoko agiria, 1920koa da:

Noms des journaux	Lieu de publication	Périodicité	Tirage	Ligne politique
J O U R N A U X				
LA DEPECHE	Toulouse	Quotidien	13.000	Rad.- Soc.
LA FRANCE	Bordeaux	Quotidien	3.000	Rad.- Soc.
LA PETITE GIRONDE	Bordeaux	Quotidien	22.000	Rép. de G.
L'EXPRESS DU MIDI	Toulouse	Quotidien	1.000	Conservateur
LA LIBERTÉ DU SUD-OUEST	Bordeaux	Quotidien	4.000	Conservateur
LE TELEGRAMME	Toulouse	Quotidien	100	Ent. rép. dém.
J O U R N A U X				
R E G I O N A U X				
L'INDÉPENDANT	Pau	Quotidien	6.000	Rép. de gauche
LE PATRIOTE	Pau	Quotidien	7.000	Ent. rép. dém.
LE JOURNAL DE BAYONNE	Bayonne	Quotidien	1.000	Rép. de gauche
LE COURRIER DE BAYONNE	Bayonne	Quotidien	7.500	Conservateur
J O U R N A U X				
L O C A U X (quotidiens)				
LA CROIX DES BASSES-PYRÉNÉES	Pau	Hebdomadaire	6.000	Conservateur
LE PETIT BEARNAIS	Pau	Hebdomadaire	5.000	Conservateur
LE CLAIRON	Bayonne	Hebdomadaire	6.000	Rad.-Soc.
LE BULLETIN RELIGIEUX	Bayonne	Hebdomadaire	3.000	Conservateur (traite surtout des questions religieuses)
L'ESKUALDUNA	Bayonne	Hebdomadaire	6.800	Conservateur
L'ACTION SYNDICALISTE	Bayonne	Hebdomadaire	3.000	S.F.I.O. (organe des syndicats)
L'ECHO D'OLORON	Oloron	Hebdomadaire	1.200	Ent. Rép. dém.
LE CLANER D'OLORON	Oloron	Hebdomadaire	300	Rép. de gauche
LE DEMOCRATE D'ORTHEZ	Orthes	Hebdomadaire	800	Rép. de gauche
LE FRANC-PARLER	Orthes	Hebdomadaire	800	Nationaliste
LA PAIX	Talasté	Hebdomadaire	1.000	Rad.-Soc.
Arqa	S. Jean de Luz	Hebdomadaire	1.000	Conservateur

Irudia 17. Baionako hauteskunde barrutian 1920an argitaratzen ziren aldizkariari buruzko taula bat (Baionako suprefetura)

Iturria : Archives Départementales des Pyrénées Atlantiques. 4 M 155 kartoina.